

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

מאת אפרים א. אורבך

הסילוק 'אז ראית וספרת' הוא כעין המנון על שעוריה של תורה. את מעשי ה' ודברו מתאר הפייטן בפתיחה בת ל"ט פעלים בגוף שני תוך רמז לארבעים מלאכות חסר אחת שבמשנה¹. פתיחה זו היא בת שמונה חרוזים ובכל חרוז חמש תבות שכל אחת מהן מחוברת לרעותה ע"י וו החיבור². הפתוס והקצב שבפתיחה מפעמים גם את גופו של הפיוט, שחרוזיו כוללים מניינים וחשבונות, מדות ומשקלות של מצוותיה של תורה ואת מידותיה של התורה עצמה. בסיומו הוא מתעלה לכלל תאור קומתם וטישתם של מחנות המלאכים המפארים ומשכחים את הרם ונישא³.

תכנו של הסילוק גרם, שמפרשי התלמוד והפוסקים מרבים להביאו, שכן מצאו בדבריו סיוע לפירושיהם לסוגיות העוסקות בשיעורים, אבל הם הביאו ופירשו רק חרוזים בודדים שנזקקו להם. פירושים לפיוט שרדו בכתבי יד שונים ומהם נתגלגלו גם לפירושים שבדפוסים⁴.

הפירוש המתפרסם על ידי כאן נמצא בכ"י המבורג 152, ובכ"י קויפמן 400 ובפירוש שבכ"י מחזור נירנברג. כ"י המבורג כולל פירושים רבים משל ר' אפרים בר' יעקב מבונה⁵, אבל הפירוש שלפנינו אין בו מהסמנים המאפיינים את פירושיו. החכם היחיד הנזכר בשמו הוא ר' קלונימוס בר' שבתי איש רומי, שאת פירושיו מסר ר' יוסף קרא⁶. אמנם הרבה ר' יוסף קרא לפרש את פיוטי הקליר⁷, אבל לא מצאתי בפירוש שלפנינו סימנים מובהקים כדי לזהותו כמחברו⁸.

1. ר' ל. צונץ, *Literaturgeschichte* עמ' 43.
2. ר' א. מ. הברמן, ספר קרובה, ידיעות המכון לחקר השירה העברית, ס"ג (תרצ"ז), עמ' קט.
3. על השמוש ב'שעור קומה' בסילוק זה כבר העמיד בשעתו אהרן יעלינצק בהערה במבוא לבית המדרש ח"ג עמ' 23 ור' כעת גם ג. שלום, *Jewish Gnosticism etc.* מהדור ב' 1965 עמ' 129–130. ור' להלן עמ' 24.
4. ר' מבוא לערוגת הבשם ח"ד עמ' 23 הע' 24. בכ"י ברלין 177 שרד פירוש קצר ביותר.
5. ר' מבוא הנ"ל, עמ' 34 ואילך.
6. ר' במבוא הנ"ל עמ' 14.
7. ר' שם עמ' 18 ואילך.
8. בפ"י ר"י קרא למלכים ז כב–כו שהו"ל ש. עפענשטיין JLG כ' י"ג (1920) עמ' 23–24, העתיק את פירושי רש"י כלשונם ואין בהם רמז לפיוט שלפנינו.

כפנים בחרתי את כ"י בודפשט, השלם יותר. ברם גם בו ישנם דילוגים ע"י הדומין ובמקומות שהדבר ברור השלמתי את החסר עפ"י כ"י המבורג. בשני מקומות נבדלים כתבי היד עד כדי כך, שאין לדבר על שנויי נוסח אלא על ורסיות מקבילות ולכן גם נדפסו על דרך זו. שנויי הנוסח צוינו בהערות. במקומות רבים נשמר הנוסח המתוקן בכתב יד נירנברג, אבל לצערנו נחתכו דפים אחדים מהמחזור והפיוט ופירושו נשארו רק בחלקם בכ"י חשוב זה. בהערות ציינתי את המקורות וכמו בשאר פירושי פיוטים כך נמצא גם בפירוש זה קטעי מדרש ושאר עניינים שאינם ידועים ממקורות אחרים.

פירוש לפיוט אז ראית וסיפרת¹

אז ראיתה וסיפרת והכנת² וחקרתה³, נוקט הפייט מפסוק זה אז ראה ויספרה הכינה וגם חקר⁴. ולפי שסיפר בתחילת קרובה מברייתו של עולם לכך התחיל באז ראיתה, ועוד שרצה לדבר [בשבח] התורה לכך התחיל באז. ועכשיו אבאר לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון⁵. יתברך שמו של מלך מלכי המלכים שהגחילנו תורתו שהיא⁶ כלי חמדה שבו נבר' העולם שנבראת אלפים שנה קודם שנברא העולם⁷ והיתה משתעשעת לפניו כבת לפני אביה. והיכן היתה כתוב⁸, א"ת על קלף, לא היה קלף בעולם, וא"ת על טס זהב וכסף, עדיין לא היה כסף וזהב בעולם, אלא בימינו של הקב"ה היתה כתובה, שנא' מימינו אש דת למור⁹, וכשרצה הקב"ה

כ"י ה. = כ"י המבורג 152.

כ"י ק. = כ"י קויפמן 400.

1. בכ"י ק. מקדים לפירוש גופו' ובכ"י ולך תעלה קד', כלומר בדין הוא הדבר שלך תעלה קדושה שאתה גואל ישראל' ומושיע. ובכ"י כמו כן מטה בני יוסף דוברים (במדבר' לו ה), ומתרגמי' יאות. ע"א ובכ"י גימטריא אנה הוא. ע"א ובכ"י כלום' אנו משבחין שמך וממליכין אותך, בגימטר' שבעים'. והגימטריא של ובכ"י היא 'אני והוא' וכצ"ל ר' ערוגת הבשם ח"ג עמ' 460 וע"ש הע' 84.
2. כתיבה מלאה זו ברוב כה"י שבדקתי, בתוכם גם בכ"י וורמס, ר' עליו ד. גולדשמידט ק"ס לד (תשי"ט) עמ' 388 ואילך ועל ניקודו ר' מ. בית-אריה, לשוננו כט (תשכ"ה) עמ' 27 ואילך.
3. איוב כח כז.
4. מ'ולפ' ע"כ ח' בכ"י ה.
5. 'תורת שהיא' ח' בכ"י ה.
6. מ'שנבראת' ע"כ ח' בכ"י ה. ור' ב"ר פ"ח אות ב, הוצ' תיאודור עמ' 57.
7. דבר' לג ב. ור' מדרש כונן, הוצ' יעללינעק, בית המדרש ח"ב עמ' 23 'ושמא תאמר שהיתה כתובה על ספר עדיין לא נבראו בהמה וחיה לפשוט מהם עור לעשות גויל לכתב עליו. ואם תאמר על כסף זהב עדיין לא נבראו וכו' ועל מה היתה כתובה... והיתה קשורה... שנא'... ומשם או ממקור דומה במדרש עשרת הדברות, בית המדרש הג"ל ח"א עמ' 62: 'מצינו שקודם שנברא העולם עורות של קלף לא היו מצויות...'. והפייטן ר' בנימין שעשה ביוצר לשבת וראש חדש 'אלהינו אלהים אמת': 'כי לא היה

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

ליבראות עולמו היא נתנה עיצה לבראות⁸ וראה אותה הקב"ה וסיפרה, שנ' אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה.

מדדתה ושקלתה וכלתה ואמדתה⁹, כשהסכימה תורה להקב"ה לבראות את עולמו ראה הקב"ה שכולו מים ומדד אותם ושקל מלא שעלו מים והעלם חציים לשמים והקוים להיות ים, שנ' מי מדד בשעלו מים¹⁰ ושמים בזרת תיכנ¹¹, ונגלית הארץ ומדד אותם באצבעו השליש, שנ' וכל בשליש עפר הארץ. ואמד וראה להיכן יהיה התהום הגדול והניח לשם הר גדול, תהום קטן, והניח שם הר קטן, כדי שלא יצאו ויחריבו את העולם, שנ' ושק' בפלס הרים, ומה צורך היה לו לשקול ולמדוד והרי הכל גלוי לפני¹², אלא כדי ללמד לבריות. וכשרצה לבראות מאורות הוציא כמין מטבעות¹³ של אש והתאיר מהן שמש וירח: שמש ביום וירח בלילה, וכוכבים גם הם בלילה, כת' ויברא אלהים את שני המאור' הגדולים ואחר כך את המאור' הגד' לממשלת ביום ואת המאור' הקטן לממשלת בלילה ואת הכוכבים¹⁴, הא כיצד שני גדולים וכיצד מאור גדול ומאור קטן¹⁵, אלא כשבראם הקב"ה שניה' שוין בראם. והלכה הלבנה והלשינה¹⁶ החמה ואמרה, רבוננו של עולם אין שני מלכים יכולין להשתמש בכתר אחד¹⁷ ושני חרבות בתער אחד, אמ' לה הקב"ה יפה דברת לך ומעטי את עצמך, והיא השיבה¹⁸, אמרתי דבר הגון ואמעט עצמי, אמ' לה אני עושה דבר גדול שימנו כן חכמ' תקופות ומחזורות¹⁹ על שמיצטתין והיינו דכתי'

טס זהב ולא עור בהמה וחיה' השתמש במקור שהיה לפני מפרשנו, ר' ערוגת הבשם ח"ג עמ' 35. ור' גם שרידי תנחומא-ילמדנו שהו"ל, קבץ על יד ספר ו (טז) ח"א, תשכו עמ' 17 'והימין משמשת לתורה שהיא יושבת אצל' ור' מ"ש שם הע' 13 וי¹³.
8. ר' א. אפסטיצר, דרשה בשבח התורה (היא ההקדמה להלכות גדולות) סיני ש"ד, כ"ז ת"ש עמ' קפו הע' 66 ושרידי תנחומא-ילמדנו הנ"ל עמ' 9.
9. בכ"י מחזור וורמס: 'ושקלתה ואמרת וצברתה' אבל בגיליון גוספה הערה: 'ל'א ואמדת. וסוף החריזה יוכיח על זה כי אין דרך הפייט לתפוס תיבה אחת בחריזה אחת ב' פעמי'.

10. מ'העלם' ע"כ נשמט ע"י הדומין בכ"י ה. ובכ"י פ' מח"נ 'והעלה מגנינם וחציים הקוה להיות'.

11. ישעי' מ יב.

12. בכ"י ה. כמין מטבע. וכ"ה בכ"י פ' מח"נ אלא שם לי' 'של אש' ובמק' והתאיר: והאיר. תאור התהומות וההרים לא מצאתי. בנוסחאות השונות של ברייתא דמעשה בראשית נאמר ש'התקין שבעה מעינות ונגדן למטה שבעה תהומות'. ר' כעת, Nicolas Séd, Juive du Haut Moyen Age, Une Cosmologie REJ IV (CXXIV) 1965 עמ' 48 ושם עמ' 96, 98 ור' גם ב"ר א ט, עמ' 8 ושרידי תנחומא-ילמדנו הנ"ל עמ' 19 ושם הע' 42.

13. ברא' א טז.

14. בכ"י ה. אחד קטן ואחד גדול.

15. שם: וקטרגה את, וגם במדרש אגדה. הוצ' בובר עמ' ג': 'כיון שהלשינה...'

16. חולין ס ע"ב 'אפשר לשני מלכים... אבל בכ"י מיוכן 'אי אפשר' ור' דק"ס עט ע"ב הע' מ ויש להוסיף שכן הוא בפרש"י עה"ת א טז. והדמוי 'ושני חרבות בתער אחד' לי' בכ"י פ' מח"נ ולא מצאתי לו מקור.

17. בכ"י ה. אמרה לפניו רבו' ש"ע לפי שאמרתי לך דבר הגון אתה אומר לי כך.

18. בכ"י ה. ג': שמיטין ויובלות, אבל מ'על' עד 'לה' ח'.

בראש חדש שעיר אחד לחטאת לה¹⁹. ומה צורך היה לו להקב"ה לחשוב ולעבר אלא ללמד לבריות שיודעין²⁰ כל דבר מן התורה. פיקדת וחישבת וסכמת, לשון תוכן לבינים²¹ ומתרגמי' סכום לבניא, קצבת וחרצת, כשקרא הק' לרקיע שמים הוציא כמין מטבע של אש מתחת לכסא הכבוד ואמ' לו הרחב עצמך כאדם שאוחז את הפקיע והוא הולך ומתגלגל עד שנעשה כטס של זהב, אמ' לו הק' דיי לכך נקרא שמו שדי²², והוא שאמ' קצבת וחרצת, כשקרא הקב"ה לרקיע, לשון כרות, כמו חרוצים ימיו²³.

וטיפחת ושיערת, שאחר כך מדד²⁴ הקב"ה את השמים בטפח שלו, שנ' ושמים בזרת תיכן וכת' וימינו טפחה שמים, ומה צורך היה לו להקב"ה למדוד וכו' וימינו טפחה שמים היסכמתה²⁵ והיבנת ושרת והסכלת וחקרת, כולם לשון ראייה, ושרתה כמו לא תשוריני עין רואי²⁶, כמו אל תסתכל בקנקן²⁷. ע"א הסכלת לשון בינה ושכלות כלומר כשרצה לבראות אדם העביר מלפניו תתקע"ד דורות כבאספקלריא המאירה וראה שכולן רשעים וגער בהם שנ' דבר צוה לאלף²⁸ דור והתורה ניתנה לאלף דור אחמ', והלא מאדם עד משה כ"ו דורות אלא אותן תתקע"ד דורות שהעביר מה היה צורך לו²⁹ כו', וכשברא אדם אמ' הקב"ה לתורה אני נותנת אותך לו אמרה לפניו רבונו של עולם כתב בי לא תגנוב ולא תחמ' וזה עתיד לבטלם³⁰. אמ' לה הקב"ה אתנך לנח דכת' ביה ונח מצא חן בעיני ה'³¹,

19. במדבר כח טו, ור' חולין שם, שבועות ט ע"א וב"ר ו ג, עמ' 42.

20. בכ"י ה: 'להודיע וללמד שהן יודעין... ור' ערוגת הבשם ח"א עמ' 155 ושם הע' 18.

21. שמות ה יח.

22. לא מצאתי במדרשים תאור כזה על בריאת הרקיע. בכולם נאמר שהרקיע נברא מאש ומים, ר' ב"ר ד ז עמ' 31 ושם הע' 1, המשל של הרקיע נמצא רק על בריאת העולם ב"ר י ג עמ' 75 בשם ר' יוחנן ובחגיגה יב ע"א בשם רב 'בשעה שברא הקב"ה את העולם היה מרחיב והולך כשתי פקיעות של שתי עד שנער בו הקב"ה והעמידו... והיינו דאמ' ר"ל מאי דכתיב אני אל שדי אני הוא שאמרתי לעולמי די', ור' גם מדרש כונן, בית המדרש ליעללינעק ח"ב עמ' 24. שהרקיע עשוי כטס הוא דעת ר' חנינא בירר' ברכות פ"א, ב ע"ג ור' ב"ר פ"ד ה עמ' 29.

23. איוב יד ה.

24. מ'והוא שאמ' ע"כ ח' בכ"י ה. ובהמשך שם: 'ומדד אותם בחיקו בזרתו שנאמ' ושמים בזרת תיכן (!) ומה צורך היה להק' אלא ללמד לבריות שהן יודעין כל דבר מן התורה'.

25. בדפוס ובכתבי יד ובתוכם כ"י מחזור וורמס: הבטתה ונראה שנשתבש בכ"י ק. מכאן עד 'כשרצה' ח' בכ"י ה. ולפני זה רק: 'הבטת והבנת'.

26. איוב ז ה, וצ"ל: [הסכלת] כמו...

27. אבות פ"ד מ"ז.

28. תהל' קה ח ור' ב"ר כח ד עמ' 236, חגיגה יג ע"ב ור' ערוגת הבשם ח"א עמ' 175 וא. אפסוביצר, דרשה בשבח התורה הנ"ל עמ' קסד.

29. בכ"י ה. מה צורך היה לו אלא כו'.

30. דרשה בנוסח זה לא מצאתי והמקור הוא ב"ר כד ה עמ' 234 'אר"י בר' סימון ראוי היה אדם הראשון שחיתן תורה על ידו... חזר ואמר שש מצוות צייתיו ולא עמד בהם ואיך אתן לו תריג... ועל המצוות שנצטוו אדה"ר ר' ספרי דברים פי' מא, ב"ר טז ו עמ' 149 הע' 2 ופסידר"כ מהדר' מגדלבוים עמ' 203 ושם צוינו המקורות המקבילים. ור'

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

אמרה לו לא שוה לי, שנשחקר ונתגל' בתוך אהלה וקילל את בנו ומכרו עבד לאחיו. אמ' לה אתנך לאברהם שיחד שמי בעולם, אמ' לו אין רצוני בו שלא האמין לך אלא שאל ממך אות דכת' במה אדע כי אירשנה³². אמ' לה אתנך לישחק, אמ' לו לאו שעתיד לצאת ממנו עשו הרשע ואתה שונאו ואני אוהבו דכ' ויאהב יצחק את עשיו³³. אמ' לה אתנך ליעקב, אמ' לו לאו שהוא עתיד להתרעם עליך על מכירתו של יוסף בנו ולומר נסתרה דרכי מה³⁴. וכשבא משה בעולם אמרה לזה אני רוצה. אמ' לו לך והוציא את ישר' ממצרים והלך והוציא³⁵ והגביל אותם סביב הר סיני ונתן להם עשרת הדברות וכתבן בלוחות. וזהו שאמ' כתבת וחרצת. ואיך כתב³⁶ בא וראה כמה שיעורן של לוחות הא³⁷ כיצד תר"כ אותיות חקוקות בלוחות וכל אות ואות היה כאצבע ובין כל אות ואות היה כמלא אות ובין כל שיטה ושיטה היה כמלא שיטה וריוח והשיטה³⁸ היה כת' בה ששים ושנים אותיות וששים

- ל. גינצברג Die Haggada bei den Kirchenvätern עמ' 38 ויש להוסיף Tertullianus II Adversus Judaeos שם הוא אומר שבמצוה שנתנה לאדם בברא' ב טו כליות כל המצוות שנתנו אח"כ ע"י משה. ר' יהושע ק' שועיב (רמז לו ל. גינצברג, Legends ח"ה עמ' 78 הע' 21) בדרשותיו עה"ת פ' כי תשא מביא ממדרש בלתי ידוע 'שאדם הראשון נכתב בה' מעלות... חכה לתורה דכתיב ויצו ה' אלהים³¹.
31. בראשית ו ח, לדרשה על נח לא מצאתי מקור.
32. ברא' טו ח.
33. בכ"י ה. ואתה תשנא אותו והוא אוהבו דכת' שם כה כח.
34. ישע"י מ כז, מוטיב הטענות נגד האבות נמצא בשהש"ר א ג: 'אר' מאיר בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני לקבל התורה אמר להם הקב"ה... הביאו לי ערבים טובים שתשמרו... אמרו לפניו רבש"ע אבותינו ערבים לנו... אמר להם הקב"ה אבותיכם יש לי עליהם... וכ"ה תנחומא ויגש אות ב. בקה"ר ד ג משמש שוב מוטיב זה, בפי הקב"ה כתובה על דבריו של משה 'זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך. אמר לו הקב"ה משה אבות העולם מה יש להם עלי אם באתי לדקדק אחרי דבריהם אני יש לי עליהם... ולענין הטענה נגד יעקב ר' גם שרידי תנחומא-ילמדנו הנ"ל עמ' 21.
35. 'והלך והוציא' ל' בכ"י ה.
36. מ'וזהו... ע"כ ל' בכ"י ה.
37. מ'של' ע"כ ל' בכ"י ה. אבל ישנו בכ"י פי' מח"נ. עניין שעור הלוחות וגדלן נתפרסם בימינו מתוך כמה מקורות. א) מכתבו של ר' סהלאן המומחה בן ר' אברהם המומחה, ר' א. מרמורשטיין, מדרש חסרות ויתרות, תרעז עמ' 77 ואח"כ ע"י י. מן, תרביץ ש"ו עמ' 80. ב) תשובת גאון מהגניזה. ל. גינצברג, גאויקא עמ' 35 ומשם ב. מ. לוינ אוצה"ג ערובין, תשובות עמ' 10. א. אפטוביצר, J.Q.R. כ' יח עמ' 137 הוסיף במאמרו על התשובה הנ"ל את המקור. ג) מתוך 'בראשית רבתי', ועל כולם דן ש. ח. קוק במאמרו 'גדל התורה ויחסה לגדל העולם', אלומה תרצו, עמ' 129 ואילך ופרסם שם עמ' 138 נוסח מתוקן של הקטע. ור' כעת 'בראשית רבתי' מהד' ח. אלבק עמ' 43-44. והובא משם ב'תורה שלמה' למ. כשר, ח' טז עמ' 212. הנוסח שבפירושו נבדל מכל הנוסחאות הנ"ל ובדאי שהיה לפניו מקור מדרשי נוסף.
38. בכל המקורות הנ"ל תמיד: שורה שורות. ור' ירו' מגילה פ"א ה"א, עא ע"ב: וצריך שיהא משייר בין שיטה לשיטה... ור' בתרגום שה"ש ה יג' תרין לוחי אבנין דיהב לעמיה כתיבן בעשר שטין... ור' ערוגת הבשם ח"א עמ' 196.

ושתים הריוח הרי היה מאה ועשרים וארבע', שש אצבעות לכל צד של אחיזת יד³⁹ הרי מאה ושלושים ושש, וברוחב יש בו עשר שורות ובין כל שור' ושורה כמלא שורה וד' אצבעות ריוח מיכאן ומיכאן⁴⁰ הרי כ"ח אצבעות, כ"ח פעמים קל"ו הרי אלו עולות ג' אלפים ותת"ח אצבעות שכלוח אחד הרי לשני לוחות שבעת אלפי' ושש מאות וששה עשר וכנגדן מאחוריהן שנ' כתובי' (באצבע אלהים) בשני עבריהם⁴¹, וכשאתה פושטן לצד אחד נמצא חמשה עשר אלף ומאתים [ושלושים] ושתים אצבעות⁴² שעושיין אלף ומאתים [וששים] ותשעה זרתות ושליש זרת, ולכל זרת שהוא חצי אמה הן י"ב אצבעות, שהן ג' טפחי' נמצא כל העולם אחת מאלף ומאתים וששים ותשע זרתות ושליש זרת כמידת הלוחות⁴³, והוא שאמ' וכתבתה וחרטת, לשון חרט⁴⁴, עניין קולמוס. וצינת, כמו הציין הלוחות⁴⁵. וחרתה, כמו חרות על הלוחות⁴⁶.

לימדת והודעת, כשכתב את הלוחות עסק הק' עם משה ארבעים יום וארבעים ליל', כתוב אחד אומ' ואשב בהר ארבעים יום וארבעים לילה⁴⁷ וכתוב אחד אומ' ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים⁴⁸, כיצד עמד וכיצד ישב, אלא כשלימד הק' למשה היה עומד וכשהיה שונה היה יושב⁴⁹ ובדברים חמורים יושב ובדברים קלים

39. בבראשית רבא שם: ארבע אצבעות ריוח מלמעלה וארבע אצבעות ריוח מלמטה וארבע אצבעות מקום אחיזה וכן במכתב ר' סהלאן ומילת 'יד' ודאי קריאה מוטעית היא וב'תשובת' הגאון כנ"ל בלי המלה 'ריוח'. ולפי"ז אצבעות הריוח לא שמשו לאחיזה ואמנם בספר תורה נאמר ביר' שם: 'צריך ליתן ריוח בספר מלמעלן שתי אצבעות ומלמטן שלש רבי אומר בתורה מלמעלן שלש ומלמטן טפח' וכדעת רבי בבבלי מנחות ל ע"א 'שעור גליון מלמטה טפח ומלמעלה ג' אצבעות' ושם הגליון למטה שמש לאחיזה 'ואין אחיזה פחות מטפח' דהיינו ד אצבעות ושם המחבר התכוון לאצבעות קטנות ולא לאגודל ור' להלן עמ' 8.

40. כ"ה במכתב ר' סהלאן ובבראשית רבתי קרחה והשלים ש. ח. קוק שם עמ' 136 כנ"ל והעיר שם הע' 1 שאפסטיביצר לא השלים כראוי, ור' כעת בראשית רבתי עמ' 44 שהמלה 'מלמטה' שרדה בכ"י ור' שם הע' 8, ונראה שהמעתיק של כה"י (המהדורא נעשתה עפ"י העתק של כה"י, ר' בהקדמה) או אולי כבר הסופר שנה גם כאן וגם לפני"ז בשורה 5.

41. המלים בסוגריים ח' בכ"י ק. ושם גם 'משני'... כלשה"כ שמות לב טו.

42. בכ"י ק: ובל"ב, ובכ"י פי' מח"נ בטעות: וחמשים ושם גם אח"כ נשתבשו המספרים. בכ"י ה. ורס"ט אבל בכ"י פי' מח"נ ששים וששה ובפעם שניה: תשעים ותשע.

43. כמו לפנינו כן הוא במכתב ר' סהלאן ובבראשית רבתי אלא שסדר הדברים נשתנה ובסוף נר': והזרת מלא כל העולם שנ' [מי] מדד בשעלו מים וג' הרי פרשת את הלוחות צא ופרש את התורה. ב'תשובת' הגאון נוסף פרוט החשבון של הזרתות, שבאצבעות מ'ודע המחשב'. גם בפירושונו כמו בכל המקורות הנ"ל הזרת הוא חצי אמה כדברי הגמרא ערובין כא ע"א ור' רש"י שם ד"ה ושמים ולא כדברי הקליר, העושה זרת שליש אמה, ר' תוס' שם ד"ה אחד ור' להלן עמ' 9.

44. ישע"י ח א.

45. מ"ב כנ יז.

46. שמות לב טז, מ'והוא שאמר' ע"כ ל' בכ"י ה.

47. דבר' ט ט, בכ"י ה. ל' מ'וכתוב' ע"כ.

48. שם שם.

49. מגילה כא ע"א 'אמר רב עומד ולומד וישוב ושונה' ור' רש"י שם ור' שמר"פ מ'ז אות ח

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

עומד. ומה היה לו להקב"ה להמתין⁵⁰ משה אצלו מ' יום ומ' לילה, והלא הק' בורא לב ומדע ויכול היה ללומדו ברגע אחד, אלא ללמד תיקון לבריות, שאם אין אדם עוסק בתורה אינו יכול ללומדה, שכן אמרו חכמים⁵¹ אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן יגעתי ומצאתי האמן שאם יגע אדם מוצא ואם לאו אינו מוצא. וחיותה והגדתה, כלומ' הגדתה לו, כדמתרגמ' ויגד וחיו⁵². והוריתה, כמו והוריתין אשר תדבר⁵³. וגזרתה, כמו כרית, כלומ' כריתות הברית, כמדתמ'⁵⁴ זאת הברית אשר כרת ה' עמכם. פ"א וגזרת, לימדת אותה גזירה שוה⁵⁵. ציוית וקראת וענית ואמרת, בא וראה בכמה עניינים דיברה⁵⁶ תורה יש מקום שנ' ציווי, צו את בני ישראל, יש מקום שנ' דיבור דבר אל בני ישראל⁵⁷, יש מקום שנ' אמירה ויאמר ה' אל משה, למה בכל אילו עניינים⁵⁸, אלא ללמד על הבריות היאך נוהג הרב עם התלמיד, שאם יש תלמיד⁵⁹ שאינו יכול ללמוד שיהא מצווה ואומ' לו כך וכך ללמוד ואם יש תלמיד שהו' מזריז ושואל לרבו, הוא משיב לו, שהרי הקב"ה משיב לו למשה שנ' מש' ידבר והאלהים יענו בקול⁶⁰.

כל חשבון שבעולם וכל מניין ומפקד⁶¹ תיקן הקב"ה שידע אדם לחשוב שלא מצינו חשבוננו בתורה⁶², פלס משקולת גדולה, כל משקל ופלס וכיס וגיוזוריו, שיהא אדם יודע משקלות מן התורה כל משקל שבעולם⁶³ של אבני כס וגיוזורין, כגון מנה וחצי מנה ושליש מנה⁶⁴ ורביע מנה עד שהוא מביא מנה למשקל של חצי חצי⁶⁵

והבהבנה בין דברים חמורים לדברים קלים לא מצאתי. ור' גם בשרידי תנחומא ילמדנו הנ"ל עמ' 11 'אבא חייא אמר'.

50. בכ"י ה. להמתין את.

51. בכ"י ה. אם יגעתי ומצאתי האמן לא יגעתי ומצאתי אל תאמן ובכ"י פ' מח"נ כמו בכ"י ק. ור' מגילה ו ע"ב ודק"ס שם י ע"א הע' ר.

52. ברא' לו ה ות"א שם.

53. שמות ד יב.

54. צ"ל: כדמתרגמ' ור' דבר' כח סט 'מלבד הברית אשר כרת' ובת"א שם 'די גזר', או שהכוונה לירמ' לא לב' כי זאת הברית אשר אכרת'.

55. מ' וחיות' ע"כ ל' בכ"י ה.

56. בכ"י ה. ונראה היאך ניתנה ובכ"י פ' מח"נ: בכמה הגיונות.

57. בכ"י ה. נר' יש מקום כתי' ויק' ויקרא אל משה, וגם בשאר לשונות שם; כתי' ולא שנ'.

58. שם: צדדין ועניינין אילו.

59. בכ"י ה. דילוג מכאן עד 'שהוא זריו' ובכ"י פ' מח"נ: 'שאם יש תלמיד שלא ילמוד אם לא יצוה לו הרי לשון לצוותו ואם יש תלמיד שואל לרבו שהוא זריו...'

60. שמות יט יט ובתנחומא שמות אות כה מהדר' בובר אות כב ושמו"ר פ"ה אות ט נדרש שהקול היה אצל ישראל כל אחד לפי כחו.

61. בכ"י ה. וכל מניין וחשבון תיקן ובכ"י פ' מח"נ כמו בגוף המחזור: כל מניין ומפקד וחשבון.

62. בכ"י ה. שידע אדם מן התורה.

63. ל' בכ"י פ' מח"נ.

64. 'ושליש מנה' ל' שם.

65. בכ"י פ' מח"נ חטה ושל ובכ"י ה בלי ושל.

שעורה, כל כייל לח ויבש ומשורין ושיהא יודע מן התורה כל כייל שבעולם⁶⁶ וכל קיו⁶⁷ שבעולם שלא יהא דבר שבעולם שוטף ועובר מן העולם שלא ידע אותן מן התורה מתחיל למנות מחמש מאות שנה עד שהוא מכלה באצבע [ה]קטנה עד שיהא יודע כמה אצבעות מחזיק אורך העולם⁶⁸ מידת העולם ואפי' באצבעות קטנות שנכנסות שש בטפח שאצבע אגודל נכנסין ארבע בטפח⁶⁹, דרך יום הוא בעשרה פרסה. זה הפייט אמר⁷⁰ שיכול למדוד כל העולם כולו שהוא מהלך חמש מאות שנה [ועזב את כולו ותפש לו יום אחד, שאם יודע אדם של יום אחד ורצה לדקדק יהא יודע⁷¹ שכל העולם כולו מהלך חמש מאות שנ⁷²] וכמה פרסאות יש בו וכך אמר יום אחד שאדם מהלך עשר פרס' ביום ופרסה זו יש לה ד' מילין⁷³. ולא נאמ' בקיין שאדם מהלך הרבה ולא בחורף⁷⁴ שאדם מהלך פחות, אלא בתקופת ניסן שימים ולילות שווין ולא נאמ' באדם גיבור שמהלך הרבה ולא באדם חלש שמהלך מעט⁷⁵ אלא באדם בינוני. ומניין דכת⁷⁶ וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים וכת' והשמש יצא על הארץ ולוט בא צערה, אני ראיתי⁷⁷ אותו מקום והוי ד' מילין. כשהשמש בקע את הרקיע שעוביו חמשים שנה ולוט הלך ד' מילין וכן כל ד' וד' מילין שאדם הולך החמה מהלכת ג' שנה ועתה כשהשמש מהלך את כל העולם כולו ביום אחד שהו' מהלך חמש מאות שנה אדם מהלך ד' מילין ביום אחד שהן י' פרסאו' וי' [פעמי'] חמשים הם חמש מאות, והימים ההם תקופת ניסן היתה

66. בכ"י ה. נז': מידה בין מדבר לח בין מדבר יבש ושיהא יודע מן התורה.
67. לשון הפיוט: כל קו, וכתוב זה גם בכ"י ה. ושם אחרי 'שבעולם' והיאך ידקדק אדם כל דבר שבעולם שוטף.
68. ל"י בכ"י ה. אבל א"י בכ"י פ"י מח"נ.
69. מ'שאצבע' ע"כ ל"י בכ"י ה. וא"י בכ"י פ"י מח"נ.
70. בכ"י פ"י מח"נ: כך אמר הפיוט שאדם יכול.
71. שם: ימצא. ועל ארכו של עולם ר' חגיגה יג ע"א, סדר רבה דבראשית, בתי מדרשות לש. א. וורטהיימר מהדו"ח כ"א עמ' כז. מדרש כונן, ביהמ"ד ח"ב עמ' 32, ערוגת הבשם ח"ב עמ' 212.
72. כ"ה בכ"י ה. ובכ"י ק. דילוג מן הדומין.
73. לשון הפיוט: וארבעת מיל היא כל פרסה.
74. בכ"י פ"י מח"נ: ולא בימי החורף שהימים מועטין אלא.
75. שם: בניבור בכוחו... ולא בחלש שאינו יכול לילך כל כך.
76. ברא' יט טו ושם כג.
77. בכ"י ה. ואמר רבה אני ראיתי ובכ"י פ"י מח"נ: ואמר רבא, ר' פסחים צג ע"ב 'ואמר רבי חנינא לדידי חזי' לי ההוא אתרא והוא חמשה מילין, אבל בכ"י רומי 109 הגי': א"ר חנינא מסדום ועד צוער חמשה מילין ובירר' ברכות פ"א ה"א, ב ע"ג 'אמר רבי חנינא מאיילת השחר עד שיאור המזרח אדם מהלך ארבעת מילין' ור' ירו' יומא פ"ג ה"א, מ' ע"א וב"ר פ"ג אות י עמ' 525 ובהערות שם וערוגת הבשם ח"ב עמ' 8 ומ"ש שם בהע'. וייתכן שלפני המחבר היו הדברים 'לדידי חזי לי וכו' אחרי מאמרו של רבה בר בר חנא אר' יוחנן והרי לשון שגורה בפיו, ר' ב"ב עג ע"א-ע"ב. ואולי יש להסתייע גם מהמובא מפ"י ר' קלונימוס לב"ר בערו"הב שם (וכ"ה במיוחס לרש"י), שגם לפניו לא היו הדברים בשם ר' חנינא.
78. בכ"י ה. מ' וכצ"ל.

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

דכת' ומצות אפה ויאכלו. ומידת המיל שבעה⁷⁹ ומחצה ריס, ועושין אותן מ' מילין שהאדם מהלך ביום ש' ריסין כי מ' פעמי' ז' הם מאתים ושמונים ומ' חצאי ריסין [הם עשרים ריסין]⁸⁰ נמצאו כולן שלש מאות ריסין.

[ובשלשים קנים הוא קצב הריס, או עושין אותן ג' מאות ריסין]⁸¹ ט' אלפים קנים שמהלך אדם ביום. (ד) שלשים פעמים מאה הן ל' מאות שהן ג' אלפים⁸² נמצא שלשים פעמים ג' מאות הם ט' אלפים. ושיעור הקנה שש אמות וזרת, [עושין ט']⁸³ אלפים קני' נ"ד אלפי' אמות שמהלך אדם בינוני ביום כיצד ו' פעמים ט' הרי נ"ד וכך היו עולין בחשבון⁸⁴ אלפים. ט' אלפי' זריתות עושין ג' אלפי' אמות, לכל אמה ג' זריתות, הרי נ"ד⁸⁵ אלפים אמות. וכל אמה מודדת שליש בזרת, שכל אמה יש לה שלש זרתות כמו שאמרנו, ושיעור זרת שליש באמה, ארבע אצבעות של פיסת יד דבוקות ביחד והוא גודל⁸⁶ מרוחק ופשוט ומידה זו בתלמוד ירושלמי⁸⁷. אבל בתלמוד בבלי האמה שתי זרתות כשיעור שאדם פושט פיסת ידו באצבעות מרוחקות זו מזו מזרת [עד] אגודל שאין נכנסין אלא שתיים באמה ואילו שתיים הן שיעור אותן שלש עושין אותן נ"ז אלפי' אמות קע"א⁸⁸ אלפי' זרתות של שלש באמה⁸⁹. מותחת עד שנים בסיט, וכל זרת יש לו שני סיטין (וגו' פעמי' נד הן קצא והזרת של שלש באמה מותח' עד שני' בסיט)⁹⁰ ומהו סיט כשיעור שאדם יכול להרחיק שתי אצבעות⁹¹, אצבע הסמוכה לאגודל מן אצבע שלישי' שקרויה אמה עושין אותן קע"א אלפי' זרתות שמ"ב אלפי' סיטין שאדם בינוני מהלך ביום ב' פעמים קע"א הם שמ"ב⁹². דאגודל יש לו לסיט כשיעור הנחת ארבע גודלין⁹³ זו בצד זו והסיט הוא שיעור טפח של תורה שנכנסין ששה טפחי' באמה⁹⁴ עושין אותן שמ"ב אלפים סיטין אלף אלפים שהן עשרת ריבוא

79. בכ"י פ' מח"נ: שמונה וט"ס הוא ור' יומא סז ע"א וברשי' שם ד"ה שבעה שהביא את דברי הקליר.

80. כ"ה בכ"י ה. ובכ"י ק. נשמת ע"י הדומין. והעירני ידידי הר"ש אברמסון שעל פיסקא זו נשאל רב האי גאון, ר' ש. אסף תשובות הגאונים תש"ב עמ' 45-46 ולא שרדו מדברי הגאון אלא שורות קטועות בלבד.

81. כ"ה בכ"י ה. וכנ"ל.

82. מ' שמהלך' ע"כ ל' בכ"י ה.

83. כ"ה בכ"י ה. ולמדת הקנה ר' רשי' ליחזקאל מב כ' שהקנה שש אמה'.

84. בכ"י ה. נו' נד'.

85. בכ"י ה. ט ובכ"י ק. סימן לתיקון וצ"ל: נ"ז ור' להלן.

86. בכ"י ה. יחד ומגודל, ובכ"י מח"נ: והאגודל וכצ"ל.

87. ר' לעיל הע' 43, ואין זה בירושלמי לפנינו ור' ש. ח. קוק במאמרו הנ"ל עמ' 133 הע' 3.

88. בכ"י ק. משובש נ"ד אלפי'... קצ"א... ותקנתי עפ"י כ"י ה.

89. בכ"י ה. נו': וג' פעמים נ"ז הם קע"א, הור' של ש באמה.

90. כל זה ל' בכ"י ה. ונראה שנכפל כאן בטעות.

91. בכ"י ה. ראש ובכ"י פ' מח"נ: ראשי אצבעותיו, וכצ"ל.

92. בכ"י ה. נו': וד' עובי של אצבע.

93. ר' בפיה' ג' לטהרות, מהדו' י. נ. אפשטיין עמ' 30 ושם הע' 25 ועה' שערך סט ב ח"ו עמ' 35.

94. ר' כלים פ"ז מ"י ומנחות צח ע"א.

ושלוש מאות ושישים ושמונה אלפי' אצבעות של גודל שמהלך אדם בינוני ביום ולכך עולה ד' פעמים שמ"ב אלפי'. ומה שאמ' הפייט עד שהוא מכלה החשבון במדת אצב' הקטנה שנכנסות מהן שש בטפ' 95; הרוצה לדקדק ולחשוב כמה עובי אצבעות קטנות מהלך אדם בינוני ביום יוסיף שליש על החשבון אותם אצבעות שנכנסין ד' בטפח שעשינו וימצאנו 96.

וכמו ניתן מידה למדוד כל הארץ 97, זהו כל העולם בין ימים ונהרות ובין מדבר ויישוב כן ניתן כייל לתולדות הארץ, לים הגדול ונהרות שכל העולם כולו מהלך חמש מאות שנה [שליש ישוב ושליש מדבר שליש ימים ונהרות וימים ונהרות תופסין שליש העולם שהוא חמש מאות שנה] 98 ושליש של חמש מאות שנה הוא מאה ושישים ושש שנה ומשתיירין שתי שנים כיון שאינן ג' שנים שיהא יכול לחלקן בשלישית לא השגיח עליהן להיות מחלקן בחדשים או בימים. עד שמכלה חשבוננו בששית דוגמת אצבע הקטנה שהוא שתות של טפח שנכנסין שש אצבעות קטנות בטפח. זה הים הגדול בשליש יושב, כשיעור יישוב שהוא שליש של עולם עד: ורחבו של ים ועומקו, האורך אינו מחשב שים גדול הוא אוקיינוס שמקיף כל העולם, במאה ושישים ושש ועוד מתחשב, ועוד זהו שליש של אות' שתי שנים שנשתיירו למעלה ועומקו בעשרים וארבעה למתח סוף, דשיעור עומקו מקום שהוא יותר עמוק מתהום שהוא עמוק עשרים וארבע ידות יותר מאורך סוף 99 דאורך סוף אינו אלא חלק אחד מעשרים וארבעה חלקים מעומקו של ים ואורכו של ים סוף בשבעים ושנים 100 לעוגל גיחון כמו שיעור היקף אורך 101 גיחון שסובב את כל ארץ כוש שהוא מהלך שבע שנים 102 וגיחון מכפיל ששים במידת פרת, שמידת אורך הפרת אחד משש 103 בגיחון, והפרת הקיפוי 104 כנגד אורך שני נהרות

95. ר' מנחות מא ע"ב: 'אמר רב פפא טפח דאורייתא ד' בגדל שית בקטנה', ור' ב. צוקרמן *Das jüdische Maass-System*, 1867, עמ' 11.

96. 'שנכנסין' שעשינו' ל' בכ"ה.

97. לשו' הפיוט: וכמו ניתנה מידה למדידת הארץ.

98. כ"ה בכ"ה. ובכ"ק. דלוג מן הדומין. בכ"פ' מח"נ: 'שליש מדבר וציה ושליש ימים ונהרות שתופסין כל העולם כולו מהלך חמש מאות שנה שהוא ת"ק שנה הוא נתחשב ושליש... ור' לעיל הע' 71.

1. לשון הפיוט: מתחיל ממאה ושישים ושש שנה עד שהוא מכלה באצבע קטנה. ור' תוס' חגיגה יב ע"א ד"ה מסוף.

2. בכ"ה. ה. נר': עד שהוא בשתות אצבע הקטנה ובכ"פ' מח"נ: בימים שיהא מכלה בשתות אצבע הקטנה.

3. בכ"ה. ובפ"י מח"נ: עם, וכצ"ל.

4. המחבר מפרש את דברי הקליר מבלי שהיה לו כנראה מקור לדבריו.

5. בכ"פ' מח"נ: 'שעומקו של ים ועומקו של סוף בעשרים ושנים... ועשרים ושנים גם בכ"י של הפיוט.

6. בכ"ה. לעוגל.

7. לא ידעתי מקור לכך, ור' ב"ר טז ד, עמ' 147.

8. בכ"ה. הוא תוקפו, ובפיוט שבדפ' והפרת תקפו. ור' תוס' בכורות נה ע"ב ד"ה הוא.

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

שהם פישון וחדקל. ושני הנהרות מעדיפין, שעודף אורך שני הנהרות⁹ יותר מאורך הירדן ורוחב הירדן חמש פעמים בים הזבול שהוא עשר באמה [משפתו אל שפתו עגול, שנ' ויעש את הים מוצק עשר באמה]¹⁰ משפתו אל שפתו עגול סביב וגו'¹¹ נמצא רוחב הירדן חמשים אמה וים הזבול הוא ים שעשה שלמה במקדש, שנקרא זבול דכת' בנה בניתי בית זבול לך¹². אותו ים היה עמוק והיה מחזיק ק"ב מקוואות מים¹³, שכל מקוה ארבעים סאה וכת' ורחץ את בשרו במים חיים¹⁴, יכול לומר במים חיים אלא מאותה יתירה¹⁵ נלמד הימנה שנים דברים, על שם מקוה אפילו במי מקוה שאין צריך לנהר נובע¹⁶. ע"א בחשבון שהוא ארבעים סאה. ומניין שהיה אותו ים הזבול מחזיק ק"ב מקוואות דכת' (על) שפתו כמעשה שפת כוס פרח שיש אלפים בת יכיל¹⁷. הן ששת אלפים, שהבת מחזקת שלוש סאין, נמצא ים שעשה שלמה מאה וחמשים מקוה טהרה מאילו ששת אלפים בתים. טול ד' אלפים בתים הוי מאה (וחמשים) מקוואות של ארבעים סאה ושני אלפים חמשים, היינו מאה וחמשים מקוואות. ועוד ממקוואות מוכרע שהוא מחזיק כמו שאמרנו ששיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה, שמים אילו שתופסין אותו מקום אמה על אמה ברום שלוש אמות¹⁸, והיה גובהה חמש אמות, טול מהן שלוש אמות התחתונות ורוחבה עשר על עשר רצועות נמצא בכל אחת ואחת מאילו עשר רצועות עשר מקוואות. ואילו עשר רצועות עולין למאה שיעורי מקוואות טהרה. עדיין נשתיירו אמות בגובה משפתו אל שפתו עשר, אילו היו מרובעות¹⁹ ולא היה גבוה כי אם ד' אמות וחצי אמה דיי לחמשים מקוואות. עכשיו שהוא עגול צריך להעדיף עליו חצי אמה להשלים אילו שתי אמות שחצי אמה רבוע דשתי אמות וכמה מרובע יותר על העגול רביע. לשון אחר שמעתי עמוק מזה אמנם נקל זה להבינו. כשתעשה משתים²⁰ אמות התחתונות מאה מקוואות, עוד נשאר מן המים עשר על עשר ברום שנים. ועכשיו תן רום שלש היו כמו כן מקוואות מאה, טול מהם שליש אמה,

9. מ'מעדיפין' ע"כ ל' בכ"י ה.

10. כ"ה בכ"י ה. ובכ"י ק. דלוג ע"י הדומין.

11. מ"א ז כג.

12. שם ח יג.

13. עירובין יד ע"א.

14. ויקרא טו יג.

15. בכ"י ה. ובכ"י פ' מח"נ: במי חיים אלא מ' יתירה, וכצ"ל. ועיין בראשית רבתי עמ'

211, ברשימת השנויים 'דכתיבן באוריתא מן ירושלם... והות גניזא בכנישתא דאסורוס'

ור' שם הע' 2, ושמה כתוב 'במי חיים'.

16. בכ"י ה. 'שני דברים שהמים מודיענו שאפי' במי מקוה שאינו נהר תעלה לו טבילה והשינו'...

17. מ"א ז כו ולשה"כ 'ושפתו... שושן אלפים בת יכיל' ור' עירובין שם ומכאן ליתא בכ"י ה.

אבל א"י בכ"י מח"נ ור' להלן הע' 54.

18. עירובין שם ע"ב ור' רש"י ד"ה ת"ק גרמידי. ור' גם בפ' המיוחס לאחד מתלמידי רס"ג לדברי הימים, הוצ' ר. קירכהיים, תרל"ד עמ' 48 ובנספח שם עמ' 58.

19. ור' רש"י שם ד"ה וב' עליונות.

20. צ"ל: משלוש.

נשואו שם ששים ושש מקוואות ושני שלישי מקוה, ואיכא בהו יות' מהאי דגרסי' מאה וחמשים ותו לא, ואמרינן אילו היה מרובע הו' להו הכי כי דחשבינן אלא עגול כתיב, עגול סביב, מארבע²¹ יותר על העגול רביעית ועכשיו הוציא ממאה (ו) עשרים וחמשה שנשתיירו²² שבעים וחמשה, הוצא משבעים וחמשה עשר, נשתיירו ד' חצי, דהיינו חצי מקוה הרי חמשים מקוואות סך הכל מאה וחמשים (ועשרים) מקוואות²³ אכתי בצרו להו כ"ה מקוואות וגרסי' מאה וחמשים, אלא שלש אמות של עומקו של ים מרובעות היו והיו בהם מאה מקוואות כאשר חשבונו מתחילה, ושתי אמות עליונות עגולות היו כדכת' משפתו אל שפתו עגול סביב, ומחשבונו ב' אמות נוציא הרביעית שחשבונו בהם ששים ושש ושני שלישי מקוה, הוציא רביעית נשתיירו שם חמשים, הרי מאה וחמשים מקוואות²⁴, (ושיעור הכת')²⁵ הרי שייסד הפייט וים הזבול מאה וחמשים מקוואות²⁶, האיפה והבת תוכן אחד להם²⁷. ומנין שהאיפה שלש סאין (ו) כדמתרגמ' והעומר עשירית האיפה הוא חד מן עשרא בתלת סאין הוא²⁸.

ומה בין בת לאיפה, איפה במידת היבש במחוק והוא מידת הבת בלח, נמצא אלפיים בתים ששת אלפים סאין, שהם ס' מאות סאין, מ' פעמים ק' סאין שהם מ' מאות סאין הן מאה מקוואות²⁹, והעשרי' מאות סאין הן חמשים מקוואות. מיכאן שהיה מחזיק ק"ב מקוואות, ומדת המקוה³⁰ שהן מ' סאה בלח מחזיק שני חומרים במידת יבש עם הגודש, שהגודש עודף שלישי³¹, ושני חומרים הם שני כורין שהן ששים סאין, שהכור ל' סאין ותרגו' של חומר הוא כור דכת' זרע חומר שעורים הוא זרע כור שעורים³². וחומר וכור ולתך מידת יבש הן. וכשתוסיף על מ' סאה הגודש שהוא שלוש יהיו ס' סאין כשיעור שני חומרים, והוא שכת' אחד אומר בדברי הימים³³ מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל, וזהו מידת יבש שעודף שלישי

21. צ"ל: מרובע, והוא דן כעת כאלו כל הים עגול היה, ור' בפי' הר"ח עירובין שם ובחידושי הריטב"א ובית הבחירה לעירובין שם. ור' ב. צוקרמן, שם עמ' 3 הע' 2.
22. צ"ל: נשתיירו, כלומר מהמאה שהיו ברום ג'.
23. כאן נשתבשו הדברים ונ' שצ"ל: הוצא משבעים וחמשה, עשרים וחמשה, דהיינו שלישי, הרי חמשים מקוואות, סך הכל מאה עשרים וחמשה מקוואות, ור"ל, שלפי ההנחה שהים היה כולו עגול, הרי נמצא שהעליונות שהיו עשר על עשר ברום שנים, והיה בהם שבעים וחמש פחות שלישי, דהיינו חמשים מקוואות.
24. ע"כ ל' בכ"י ה. ור' לעיל הע' 17.
25. שתי מלים אלו שלא במקומן הן ובכ"י ה. ושיעור הבת כשיעור האיפה שהוא ג' סאין כדכת' ביחזקאל האיפה. וכ"ה בכ"י פ' מח"ג.
26. כאן צריך להשלים כנ"ל [ושיעור הבת כשיעור...].
27. יחזק' מה יא: תכן אחד יהיה לשאת.
28. ת"א שמות טז לו.
29. בכ"י פ' מח"ג: שהרי מאות עשרים סאין הן חמשים מקוואות ומדת...
30. לשון הפיוט: ומדת המקוה כשני חומרים ביבש.
31. עירובין שם ע"ב ור' בס' הישר לר"ת מהדר' ש. שליונגר עמ' 190 סי' שט.
32. ת"א ויקרא כז טז.
33. דה"ב ד ה.

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

יותר כמו שאמרנו, ושיעור של חומר כשני לתכים שכל לתך ט"ו סאין, שהוא חצי כור ולתך וחמשת³⁴ איפות, שהרי איפה ג' סאין. וכל איפה עושה עשרה עומרים, דכ' והעומר עשירית האיפה הוא. וכל עומר ז' רבעים הכלה אחת ז'³⁵ רבעים של קב שהן ז' לוגין ורובע הקב זה הלוג כי הקב ד' לוגין ולוג ששה בציים נמצאו ז' רבעים שהן ז' לוגין מ"ב בציים. עדיין צריך לצרף על ז' רבעים הכלה אחת להשלים מידת העומר. ושיעור הכלה מידת ביצה וחומש³⁶. כיצד אחד ממא' בסאה שהסאה קמ"ד בציים כי הסאה ששת קבין וקב ד' לוגין הרי בסאה כ"ד לוגין וכל לוג ו' בציים ושש פעמי' כ"ד בציים הם קמ"ד וטול לכלה ביצה אחת ממאה בציים שיש בסאה הרי הכלה ביצה אחת ממאה שיש בסאה, ועוד שאמ'³⁷ שיש בכלה זהו חומש ביצה³⁸. עכשיו אתה צריך לידע כמה בציים יש באיפה שהיא³⁹ שלוש סאין, אמרת הסאה קמ"ד בציים ג' פעמים קמ"ד הם תל"ב בציים, קח לך העישור מן תל"ב בציים, שהעומר עשירית האיפה עישור מן ד' מאות הם ארבעים והעישור מן ל' הם ג', הרי לך מ"ג בציים לעומר, נשתיירו ב' בציים מן האיפה שאתה צריך ליטול מהן העישור חלק לך ב' בציים כל אחת לעשרה חלקים ותטול מהם שני עשרנים הן חומש ביצה ואותו חומש ביצה הוא ועוד שיש בכלה, הרי העומר מ"ג בציים וחומש ביצה⁴⁰, שהן עשירית האיפה. וחשוב בציים שלימות שיש בעומר כמניין אותיות של חלה⁴¹.

וסאה⁴² יבש חסירה שליש בלח, סאה⁴³ יבש שיש לה גודש וכשאתה תמלא מן דבר לח שאי אפשר לעשותו גודש בחסר⁴⁴ שליש מן שיעור סאה יבש מפני שהגודש העודף⁴⁵ שליש וסאה הלח אחת משלושים בבת⁴⁶, לפי שהבת ג' סאין וכל בת יש לה ו' הינין⁴⁷ שמגיעין לכל סאה ב' הינין וב' הינין הן שיעור ששת קבין שיש בסאה, כי בב' הינין יש כ"ד לוגין ובששת קבין כמו כן כ"ד לוגין וזהו שאמ' ההין [כולו שנים עשר לוג כדכ' גבי היין שמן משחת קודש יהיה זה, וז"ה בגי'

34. בכ"י ה. ובפי' מח"נ ולתך חמש איפות וכצ"ל.

35. בכ"י ה. רבעים וכלה ז', ולשון הפיוט: ז' רבעים וכלה אחת ממאה ועוד בסאה.

36. בכ"י פי' מח"נ: וחומש ביצה וכיצד הכלה אחת ממאה. ואין כלה אלא עוכלא שבבבלי ב"ב צ ע"א, ור' רשב"ם שם ד"ה ועוכלא: בירור' ביצה פ"ג ה"י, סב ע"ב 'תן לי כלה של תבלין'. 37. הפייטן.

38. בכ"י ה. גו': כיצד ובכ"י פי' מח"נ: ועוד שאמ' שהוא חומש ביצה כיצד אתה.

39. בכ"י ה. בביצים שהן, ובפי' מח"נ כמו בק.

40. ר' עירובין פג ע"ב ורש"י שם ד"ה איפה ותד"ה שבעת ור' רש"י עה"ת לשמות טו לו.

41. ר' ס' הפרדס לרש"י ס' קל 'שכך הוא שיעור חלה וכך עולה בגימט' ובס' האורה עמ' 187 'וכן עולה בגימט' חלה מ"ג ור' בלקח טוב לשמות טו לב.

42. בפיוט: וסאת וכן גם בכ"י פי' מח"נ.

43. כאן גם בכ"י ה. וסאת.

44. בכ"י ה. תתחסר וצ"ל: יחסר.

45. בכ"י ה. סאת יבש שהעודף הוא מן הגודש. [ר' שבת לה ע"א ור' ש. ליברמן, ספרי זוטא, גיארק תשכח, עמ' 42].

46. בכ"י ה. וסאת הלח אחת מן שלשה בבת...

47. בכ"י פי' מח"נ: עשרה הינין שהרי כל ב' הינין יש לה כ"ד...

י"ב⁴⁸ ועוד. הלוג מתחלק לארבעת רבעים ורובע הלוג ביצה ומחצה שבלוג ששה ביצים ואותו רובע שהוא ביצה ומחצ' מכאן לארבעת כוסות⁴⁹ של פסח, שהן כוסות של ישועות, שנ' כוס ישועות אשא⁵⁰, שכל אחד צריך שלא יהא⁵¹ פחות מרביעית הלוג שהוא ביצה ומחצה לצאת בו ידי חובה⁵² ואם יותר מוטב, ואותו כוס שהו' מחזיק רביעית בלבד שהוא ביצ' ומחצה סובב אצבעים על אצבעים, שהוא עגול אצבעיים באורך ואצבעים ברוחב מכל צד וזהו סובב, השיעור הזה אנו למדין ממידת המקוה כשאנו מחלקין אותו לרביעיות כמו שאנו מפרשין בערבי פסחים⁵³. ועל גובה חסר שתות מאצבעיים⁵⁴ ומפרשין אנו גובה זה בשני פנים⁵⁵ אחד כמו שכת' במס' שקלי' בפרשת⁵⁶ שלשה פרקים בשנה תורמין את הלישכה נאמ' כאן⁵⁷ כמה שיעורו של כוס ר' יוסי (הגלילי) או' בשם ר' יהודה בן פזי⁵⁸ אצבעים על אצבעים על רום אצבע ומחצה ושליש אצבע, נמצא לחשבון זה שאינו מתחסר ברום מאצבע השיני אלא חצי שלישי אצבע⁵⁹ שהוא שתות אצבע, כיצד כשתחלק האצבע לג' שלישין שלישי וחצי שלישי זהו חצי אצבע, [שיש בגובה הכלי יותר על אצבע האחד והשלישי

48. השלמתי עפ"י כ"י ה. בק. נשמט ע"י הדומין מן י"ב' עד י"ב', מנחות פט ע"א.

49. בכ"י ה. ופ' מח"נ מוכן לד' כוסות... ולשון הפיוט: מוכן לרובע כוס ישועות.

50. תהלה קטז יג.

51. בכ"י ה. נו' בו ובכ"י פ' מח"נ: שכל אחד ואחד מישראל צריך שלא יהא לו.

52. בכ"י ה. לצאת ממנו ידי חובתו.

53. קט ע"א, ור' תוס' שם ד"ה רביעית.

54. בכ"י פ' מח"נ באה כאן תוספת ארוכה. היא כתובה בסוף העמוד והדיו דהתה ומלים אחדות מחוקות לגמרי. בצלום הדברים אינם ניתנים לפענוח ומה שבא להלן העתקתי מתוך גוף כה"י:

ועל גובה... מאצבעים, כור שהוא אמה על אמה ברום ג' אמות מחזיק ארבעים סאה חשוב אותן ג' אמות לטפחים שהרי אמה בת ג' טפחים. י"ח טפחים. קח ב' טפחים וחלוק (אחד) אותם לחצי אצבעיים הרי י"ו חצי אצבעיים י"ו טפחים וחלוק כך המים ט"ו סאתיים וחצי לטפח וחצי אצבע יקח מן הטפחיים ג' י"ג חצי אצבעים וחלוק אותם לאצבע הרי י"ג אצבעים וחצי אצבע ז' סאין וחצי יקח.... על אצבעיים הרי אצבעיים וחומש אצבע יקח מן המים החומש וחומש אצבע מחזיק סאה וחצי עתה תמצא כלי שהוא אמה על אמה... אותו לאצבעות של טפח תמצא שלושים וששה טפחים.... לך סאה וחצי והו' ל"ו לוגין שהרי סאה ששת קבין וקב ד' לוגין הרי מן הכל כלים טפח על טפח ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע לכל אחד ואחד מחזיק.... ותחלוק הכלי ד' חלקים שהוא טפח על טפח תמצא לכל ד' חלקים אצבעיים על אצבעים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע וגם הלוג חלוק לד' חלקים נמצא כל אחד ואחד מחזיק רביעי' הלוג.

55. בכ"י ה. אנו משנ', ובכ"י פ' מח"נ: ומפרשים אותה.

56. בכ"י ה. בפר' = בפרק, ור' ירו' שקלים פ"ג ה"ב, מז ע"ב ור' בפי' ר' משולם בר' דוד ברו' קלונימוס, הוצ' הרב אברהם סופר, ניו יורק תשיד עמ' 34 מה שהבאתי מתוך פירוש הסילוק שבכ"י פרמא 655 במבוא לערוגת הבשם ח"ד עמ' 53.

57. בכ"י ה. ומפ' שם ובכ"י פ' מח"נ: ושם נאמ'.

58. 'הגלילי' ל'י בכ"י ה. ובכ"י פ' מח"נ ושם גם ל'י 'בן פזי'.

59. בכ"י ה. אצבעות בלבד.

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

עוד שיש גובה יותר על חצי אצבע⁶⁰ השיני ולא יותר, נמצא שנפחת מן חצי האחר של⁶¹ אצבע האחד של אצבע השיני שלישי בלבד, שלא נגמר כל האצב' ואותו חצי שלישי שנפחת היא שתות אצבע לפי שששה חצאי שלישי באצבע. וזהו על גובה חסר שתות אצבע, שאינו מגיע לאצבעים שלימות ואילו אמ' וגובהו אומרים לא אמ' אלא בעניין חשבון ירושלמי שאמר⁶² ועל ששינה בלשון שאמ' ועל גובה י"ל שרצה לחבירו⁶³ גם לחשבון תלמוד בבלי שלנו, שנ' בו אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וברום חצי אצבע וברום חומש אצבע ואמ' ועל גובה⁶⁴ מאצבע שלישי שתות מן האצב' שלימות, כיצד שהרי אנו רואין על שאינו נחסר מאצבע שלישי⁶⁵, שתות מאצבעים שלימות, אלא חומש וחצי חומש לפי שחצי אצבע הם והם שני חומשין וחצי חומש ואחר שיש בו עוד מחצי השיני נמצא שאין גיפחת מן חצי השיני של אצבע השלישית⁶⁶ אלא חומש וחצי חומש ואותו החומש חצי⁶⁷ שנחסר הוא שתות מן אצבע [כיצ' חלק אצבעים]⁶⁸ כל אחד לה' חומשים הרי עשרה חומשים יש באצבעים, חלק חומ' העשירי נשאר ט' חומשים וחלק ט' חומשים לששה חלקים ויגיע לכל חלק, שהוא שתות, חומש וחצי⁶⁹ חומש וכשיעור חלק אחד מאילו ששה חלקים שיש בו חומש וחצי והוא שתות של אצבעים, שתי אצבעות, כשיעור זה נחסר על גובה הכלי מאצבע שלישי מהו שאמ' על גובה חסר שתות מאצבעים. ואילו אצבעים שאנו מחשבין⁷⁰ אצבע אגודל ומיתר לנו חומש עשירי סילקנו שלא נכנס בחשבון⁷¹ וכשתפחות חומש שהיה עודף באצבעיים מאגודל יבא מכאן באצבעו' הקטנות⁷² שתות אצבעיים, וזהו שאמרנו למעלה עד שהוא מכלה חשבוננו כשיעור שתות אצבע הקטנה⁷³ ושתות אצבעים שהוא חומש וחצי חומש של אצבע יכנס בו שתות ביצה ויתכן לומ' שעל גובה חסר כשיעור שתות ביצה מאצב' שלישי, כיצד הרי אמרנו שיש באצבעים של גובה עשר חומשין וחצי

60. השלמתי עפ"י כ"י ה. ובכ"י ק. נשמט ע"י הדומין.

61. 'האחר של' ל"י בכ"י ה. ובכ"י פ' מח"נ: שפוחת מן החצי האחר של אצבע, וכצ"ל.

62. בכ"י ה. דגובהו היינו דאמר' ולא אמר' בעניין חשבון זה ירושלמי שאמרנו ובכ"י פ' מח"נ: 'וגובהו הייתי אומ' אלא לפי החשבון ירושלמי שאמרנו' ועיין בס' הראב"ן עד ע"ב.

63. בכ"י ה. ובפ' מח"נ: להביאו.

64. בכ"י ה. על גובה חסר.

65. בכ"י ה. ובפ' מח"נ מאצבע שלישי אלא חומש.

66. שם: שלישי.

67. שם: והחצי.

68. השלמתי עפ"י כ"י ה.

69. בכ"י פ' מח"נ חומש וחצי ואותו שתות על שתי אצבעות. ע"כ נמצא בכ"י מח"נ מהסילוק ופירושו, כי אח"כ נחתכו מתוך כה"י דפים אחדים שלא נמצאו.

70. משתי אצבעות ע"כ ל"י בכ"י ה.

71. שם: שחילקנו שלא בחשבון.

72. שם: יבא לך באמצעות קטנות.

73. שם: אצבעות קטנות.

אצבע וחומש אצבע שיש עוד בגובה⁷⁴ מן אצבע שלישי הן ג' חומשין וחצי חומש, הרי יש בגובה הכלי י"ג חומשין וחצי וידענו שהרביעית ביצה ומחצה⁷⁵ לחלק אותה ביצה לששה שתותים וחצי ביצה לשלשה שתותים, הרי ט' שתותים יש בביצה ומחצה. וי"ג חומשין וחצי חלקם לט' חלקים מגיע לכל חלק מתשעת חלקים חומש ומחצי, הרי לך שתות ביצה כנגד חומש ומחצה של אצבע ולשון חסר שתו' אצבע מאצבעים הוא עיקר יותר מלשון חסר שתות ביצה, מפני שאצבעות נוכל להפריד בין גדולות בין קטנות ויש לחסר ולייתר אבל בביצים אין לחסר ולייתר שכולם שוות.

וכמו נית⁷⁶ כייל לתולדות הארץ, וכול לשון מידה, כמו וימדו בעומר ומתרג' וכלו בעומר⁷⁷. מששת אלפי ערץ, כדתנן ששת אלפים⁷⁸ הוי העולם⁷⁹ ברגעי ארץ כל העולם כולו ששת אלפים עושים חמשה ושתי ידיים מחזורות, כלומ' ושתי חלקים של מחזור, ויש מפ' מה שסידר ר' אלעזר לא יסד בשני' שהם פשוטות ומעוברות אלא בשנים של הק' שהן כולן פשוטות⁸⁰ אבל נתן רשות לעבר לב"ד כיצטרכו⁸¹, כדתנן על ג' דברים מעברין את השנה פ"ק דסנהדר⁸², וכן יסד (כי) ששת אלפים⁸³,

74. שם: שיעור בגובהו.

75. שם: שרביע ביצה חלק את הביצה.

76. מ'י"ג ע"כ ל' בכ"י ה. ובמק"ז אין לחסר ולייתר שכולם שוות.

77. 'הארץ וכול' ל' בכ"י ה. 'ומלשון' ואילך ח' בכ"י ק. והשלמתי עפ"י ה.

78. ת"א שמות טז יח.

79. סנהדרין צו ע"א ושם 'תנא דבי אליהו' ועל 'תנן' לברייתא אצל ראשונים, ר' י. נ. אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה עמ' 872 ואילך.

80. לא מצאתי מקור לזה ונאמר להיפך בפסידר"כ, הוצ' מגדלבוים עמ' 82 דא' ר' סימון... שכל אותן אלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה שנה עד שלא יצאו ישר' ממצרים היה הקב"ה יושב ומחשב חשבונות ומעבר עיבורין... וכ"ה בפס"ר סז ע"ב ובהוספה בתחילת פ"י בחדש שבכ"י פרמא 1240 של הפס"ר נאמר: 'יתפאר ויתברך ויתרומם ויתעלה וזכרו של מלך מלכי המלכים הק' שגילה סודו לישר' ואמ' להם בני ברשותכם יהיו ראשי חדשים והמועדות אם אמרתן הן הן ואם אמרתם לאו לא. סוד העיבור מסור לכם, לכם הוא. אר' יוחנן משל למה הדבר דומ' למלך גדול שהיה לו פרדס נאה והיו נטועים בתוכו כל מיני אילנות ולא מסרו לשומר לא לעבד ולא לאדם בעולם אלא הוא המלך בעצמו היה שומר את הפרדס. כשראה שהיו לו בנים רבים התחיל (היה) אומר להם. בני, עד שלא באתם לעולם אני בעצמי שמרתי את הפרדס עד היום הזה, מכאן ואילך מסור הוא לכם, לכם הוא. המלך זה הק' והבנים אילו ישר' אמ' להם הק' לישר' מיום שבראתי את עולמי עד שלא באתם לעולם אני הייתי משמר מועדים וראשי חדשים ואצלי היה סוד העיבור, שנ' והיו לאותות ולמועדים, מיכן ואילך הן ברשותכם ושלכם הם לעבר שנים ולקבוע חדשים ולקרות מועדות... ואמנם בפדריא פ"ח נאמר שהקב"ה מסר את סוד העיבור כבר לאדה"ר, אבל לפנ"ז: 'מחזורות ועיבורין היו לפני הקב"ה והיה מעבר את השנה'.

81. צ"ל: כשיצטרכו.

82. יא ע"ב.

83. ע"כ ל' בכ"י ק.

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

כי כל העולם ששת אלפים עושין
ה' מחזורות גדולות של אלף
וששים ושלש שנה בכל ג'⁸⁶
מחזורים של שני' וד' חדשים,
נשתיירו מן ו' אלף שנה תרפ"ה
שנים אותן שתי ידות, ומחזור
מלא (וכל מחזור)⁸⁷ יש לו כ"א
יובלות. אילו ו' אלף שנה עושין
קכ"ב⁸⁸ יובלות (וכ"ב שנה) וכל
יובל יש לו ז' שמיטין, ו' אלף
שנים עושין תת"נו שמיטים וח'
שנה⁸⁹. וכל שמיטה יש לה כ"ח
תקופו, ד' בשנה, ו' אלף שנה
עושין כ"ד אלף תקופות וכל
תקופה יעלה כ"א יום ושלש⁹⁰.
ו' אלף שנה עושין ב' פעמים
אלף אלפים וקכ"ג⁹¹ אלף ימים
והיום י"ב שעות גדולות⁹² וכל
שעה יש לה מ"ח עונות וכל שנה
יש לה תתקצו ושנות עושין אלף
ופ' רגעים קטנים כהרף עין⁹³.

כי שש' אלפים עושין ג' מאות מחזורים
מי"ט שנה וג' מאות שנה וכשתק' מכל
מחזור ז' חדשי העיבור⁸⁴ יעלו לכ"א מאות
חדשים, וש' חדשים עושין כ"ה שנים, י"ח
מאות עושין ק"נ שנה, וג' מאות כ"ה שני,
סך הכל קע"ה שנים, וג' מאות שנה
שנשארו מן המחזורים עושים ט"ו מחזור
וט"ו שנים ויש בהן ק"ה חדשי עיבור עוש'
ח' שנים וט' חדשים, סך הכל השני' של
חדשי העיבור קפ"ג שנים. ועתה חשוב
היובלות אלף שנים (ו) עשרים יובלות,
חמשת אלפים עושין מאה יובלות וחמש
מאו' עושין י' יובלות סך הכל ה' אלפי'
ותק' שנים עושין ק"י יובלות, שהן ה'
מחזורים שסידר הפייט בסילוק, המחזור של
כ"ב יובלות, ומה שאמר' ושתי ידים מחזו'
הן שתי [ידיים] של מחזור הששי, דהיינו
שני חלקים של מחזור הששי והמחזור כ"ב
יובלות⁸⁵, וכשתחלק' לג' חלקי', מן כ"א
תקח י"ד יובלות, ונשאר מן היובל כשתפ'
חות חלק שלישי מן החמשים של יובל

84. ר' ברמב"ם הל' קדוש החדש פ"ו ה"י ובפירוש שם.

85. לשון הפיוט: ומניין המחזור בעשרים ושנים יובלות.

86. נ' שצ"ל: 'ובכל [מחזור גדול] ג'... ג' פעמים שנד שנה וד' חדשים הן אלף וששים ושלש שנה.

87. נכפל. במחזור גדול של אלף וששים לשלוש שנה ישנם כא יובלות ועוד יג שנים.

88. צ"ל: ק"כ והמלים 'וכ"ב שנה' מיותרות.

89. במאה ועשרים יובלות שבששת אלפים שנה ישנן תת"מ שמיטין ומאה ועשרים שנות החמשים שאינה עולה לשיטתו לכאן ולכאן הן עוד שש שמיטות וח' שנה, סה"כ תתנו' שמיטות וח' שנה.

90. צ"ל צ"א יום ולשון הפיוט 'וימות התקופה תשעים ואחד יום ושליש'.

91. מעל לב' נקודה לסימן מחיקה וצ"ל: וק"צ וכך גם עולה חשבון הימים.

92. והן שעות בבליות ועל שעה זו שהיא שעה כפולה הוא אומר שיש בה מ"ח עונות, כי בשעה הרגילה ישנן כ"ד עונות, ור' תוס' ברכות פ"א ה"ג וש. ליברמן, תוספתא כפשוטה כ"א עמ' 2.

93. כאן הדברים נשתבשו ונ' שצ"ל: 'וכל עונה יש לה תקעו' [רגעים] ושעות עושין אלף ופ' רגעים קטנים כהרף עין'. והכוונה לאלף ושמונים חלקים של שעה, ר' ברמב"ם הל' קידוש החדש פ"ו ה"ב ור' פסקי תוספות לע"ז סי' ד, 'ומיהו יש רגעים קטנים כמו שסד הפייט והרגע מתחלק לכמה רגעים'.

נשארו ל"ד. ועתה נשארו למעלה קפ"ג שנים מחדשי עיבור ות"ק מ" אלפי הרי תרפ"ג שנים. ונ"ה מן ק"י יובלות דשנת חמשים עולה לכאן ולכאן⁹⁴, הרי תשל"ח שנים, עושין י"ד יובלות ומן הל"ח שנשארו ותקח ל"ח שהן שני חלקים של יובל האחד ועתה מצאנו שתי ידיים ויותר עליהם ד' שנים.

וכמו ניתן חשבון על כל עד ככר הגדול ככר הגדול יש לו ב' ליטרין⁹⁵ והמנה יש לו ששים שקלים, שנ' והשקל עשרים כו'⁹⁶ והשקל יש לו כ"ה סלעים אילו כ"ב שקלים עושין ג' סלעים⁹⁷ והסלע ב' בקעים ג' אלף. מ' סלעים עושין ו' אלף בקעים. ובוזה העניין נעש' המשכן, ו' מאות אל' משר' נתנו בקע לגולגולת שש מאות [אלף] נתנו מאה ככרים⁹⁸. וכל שקל ב' בקעים והבקע ב' די' הרי מאה זוזים יש בכ"ה סלעים⁹⁹, שהן

ככר הגדול כגודל⁹⁵ שני מנה, הן ק"פ⁹⁶ שקל, והמנה עול' עד ששים שקל, כדנפק' לן מההו' קר' עשרי' שקלים וחמשה ועשרי' שקלים ועשרה וחמשה שקל' המנה יהי' לכם⁹⁷, ובין כולם יש ששים שקלים וזהו מנה ומה שאמ' הפייט הזו מתחלק לפלג י"ל שלעניין כתובת אשה הוא אומ' שהוא מאתיים זוז קטנים לפי ששקל דאורייתא הוי שתי סלעים דרבנן וסלע דרבנן יש בו ב' שקלים דרבנן שהן ד' דיגרי'⁹⁸. וכ"ה סלעים האמורין בזה הפיוט הן שקלים דאורייתא, וראייה לדבר שאומרי' הסלע וחציה⁹⁹ בקע וכת' בקע לגלגלת מחצית השקל. ושקל האמורין בנביאים אינו כזה

94. כדעת ר' יהודה ר"ה ט ע"א ור' בתוס' שם ד"ה ולאפוקי וברמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ז.

95. מיכאן ואילך שתי נוסחאות מקבילות.

96. צ"ל: ק"כ.

97. יחזקאל מה יג, ולשה"כ: עשרה, ור' רש"י שם. ור' בכורות ה ע"א דברי רב חסדא ורש"י שם ע"ב ד"ה והא.

1. כתובות פ"א מ"ב ושם פ"ד מ"ז.

2. ר' מ"ש פ"ב מ"ח-מ"ט ור' ב. צוקרמן, Über talmudische Münzen und Gewichte, 1862, Breslau עמ' 9.

3. לשון הפיוט: חציו בקע.

4. שמות לח כב, שם כב טז ור' מכידר"י נזיקין פ"ז עמ' 309, ומכידרשב"י עמ' 209 וכתובות י ע"א ורש"י שם ד"ה שיהא ור' אוצה"ג לכתובות שם עמ' 40.

5. לשון הפיוט 'ככר הגדול כגדל שני מנה' ועל הזהות של 'ליטרא' ו'מנה' ר' צוקרמן שם עמ' 6.

6. ר' לעיל הע' 97.

7. לשון הפיוט: והשקל מתחשב בעשרים וחמש סלע.

8. צ"ל: ו' שקלים עושין ג' אלפים [חצאי] סלעים, והפייטן מבחין שני סוגי סלעים ור' לעיל הע' 2.

9. צ"ל: ק"כ שקלים, דהיינו ב' ליטרין שהן הככר, וייתכן שמ' סלעים התהווה עפ"י חולין קלח ע"א.

10. שמות לח לו, ור' ירו' סנהדרין פ"א, יט ע"ד, בכורות ה ע"א ורש"י ד"ה מחצית.

10. כאן נשמט כג': שני שקלים, ור' בנוסח המקביל.

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

השקל והשקל עשרים, וכת' גבי כתוב' מאתים וזו כשעור כתובת אשה. אשה כסף ישקול כמוהר הבתול¹¹ ודיקדקו חכמי¹² מריבוי הפסוק שיכול לומר כסף ישקול מוהר בתולות ואמ' כמוהר הבתולות, כ"ה יתירים נגד כ"ה שקלי' לכתוב' אשה, שהן מאתים וזוים, ובכל שקל ב' בקיעים והבקע ב' וזוים הרי ק' וזוים יש בכ"ה סלעים (שהן מאתים וזו יש בכ"ה סלעים)¹³ שהן נ' שקלים, כשתחלוק הזו לשני פלגים נמצא מאתים פלגים בכ"ה סלעי¹⁴

שהן מאתים וזו כשעור כתובת אשה, נמצא פלג הזו הוא וזו קטן שמשערין בהן כתובת אשה ופלג כך שם המשקל שהוא חצי וזו וזו אין לו אלא חמש מעות ואיסר כדת¹⁵, כלומ' ואיסר בפונדיון כדת פונדיון במעה מה מעה שני פונדיונות כך פונדיון שני איסרין, ואיסר עולה עד שמונה פרוטות, כיצד איסר ב' מסמסין והמסמס ב' קונטרין¹⁶ והקונטרין ב' פרוטות הרי שמונה פרוטות באיסר¹⁷. ומה שלא פי' ¹⁸ הפייט מיסמס קונטרין לפי שלא רצה להאריך ותפש דרך קצרה. וכלל האיסר ח' פרוטות כמו שאמר התלמוד איסר¹⁹ האיטלקי שמנה פרוט²⁰ ובמעה ד' איסרין, ד' פעמים ח' הרי ל"ב, נמצאת המעה ל"ב פרוטות והזו חמש מעות ה' פעמים ל"ב פרוטות הן ק"ס פרוטות בזו, נמצ' ב' וזוים שבבקע ג' מאות²¹ ועשרים פרוטות והו שאמ' נמצא הבקע כארבע מאות פרוטות ולא ארבע מאות ממש והם הפרוטות בכתב התלמוד²², בהרבה מקומות פרוטות ובפה מפורטות. ועד מקום שאנוש יכול למנות²³ הוקצב לו מיעוט הון שקלו, כלומ' לפי מיעוט²⁴

11. שמות כב טז.

12. רמז זה נמצא בשם הגאונים בס' המכריע סי' מב 'מפרשים הגאונים מדהוה ליה למכתב מוהר בתולות וכתב כמוהר הבתולות כ"ה יתירי רמז לכ"ה זו'. ובהמשך מביא שם תשובת רב שרירא ובה 'והאי כ' מן כמוהר וה' מן הבתולות דנקטין מן גמטריא וחשבון כ"ה לית ביה מששא' והובא באוצה"ג שם עמ' 38 והרב"ם לוי' שם הע' ז רמז ליהודה הדסי, אשכל הכופר קנן ע"ג.

13. נראה שנכפל בטעות.

14. עד כאן הנוסחאות המקבילות שבכה"י ר' לעיל הע' 95.

15. לשון הפיוט: והמעה שתי פונדיונות באיסר דת.

16. בכ"י ה. נו' הרי ד' קונטרין באיסר.

17. ר' תוס' ב"ב פ"ה ה"ב ושם: שני קונטרין קונטרין שני פרוטות. ובירו' קידושין פ"א ה"א, נח ע"ד: 'מעה שני איסרין, פונדיון שני מסומסין איסר שני קרדיונטס', והמפרש הביא את לשון הבבלי קידושין יב ע"א, ור' י. נ. אפשטיין, תורתה של א"י, תרבי"ן ש"ב עמ' 325.

18. בכ"י ה. וזה לא פי'.

19. מ' כמו' ע"כ לי' בה. ובמקו': נמצא הבקע ב' מאות פרוטות כדאית' בירושלמי, ור' ירו' קידושין שם ובבבלי שם הוא שיעורו של ר' סימאי.

20. בכ"י ה. נו': כיצד הרי אמרנו האיסר ח' פרוטות.

21. בכ"י ה: נמצא בשני וזוים ג' מאות.

22. שם: נכתב בתלמוד.

23. מ' צעד' ע"כ לי' שם.

24. לי' שם.

אפרים א. אורבך

הון שיש לבני אדם שמידות שקלים שלהם מיעוט' הן אבל הקב"ה שכל העולם כולו שלו שקליו גדולים²⁵, כמו שאומ'²⁶ כל אוצרות פילס בשיקלו. לפי שיכלו של אדם²⁷ חכם שיודע לדקדק ולישב ולשער כן יהא הילולו, כמה שנ' לפי שיכלו יהולל איש²⁸, אבל הקב"ה גדול אדונינו ורב כח חילו, ומי יוכל להללו כנגד שיכלו ותהילתו. כל אוצרות רוח פלס בשקלו²⁹, כמו הכת' לעשות לרוח משקל³⁰. כל הררי קדם באצבע משקלו³¹ וגבעות עולם תמך בהוד אגודלו, כמו שנ' ושקל כפלס הרים וגבעות במאזנים³², והרים וגבעות שניהם שקל באצבע ואגודל כדרך שאדם תופש נפש במאזנים³³ באצבע ואגודל ושוקל. גיא וכל עפרה בצרדה הכילו, כמו שנ' וכל בשליש³⁴, באצבע שלישי, עפר הארץ, ולמה קרוי צרדה שהוא צרה³⁵ של שנים מיכאן ושנים מיכאן. לחולל תנין מיומנת, הכין לו להכות פרעה שנקרא התנין הגדול הרובץ בתוך יאוריו³⁶, מיומנת, כל היד של ימין זימן לפרוע ממנו ומחילו כד' וירא ישר' את היד הגדולה³⁷, וכת' ימינך ה' נאדרי בכח ימינך ה' תרעץ אוי'³⁸ וכת' בישעה³⁹ עורי עורי לבשי עוץ זרוע ה' עורי כימי קדם דורות עולמים הלא את היא המחצבת רהב מחוללת תנין⁴⁰, אבל ר' קלונימוס איש רומי פירש מיומנת הוא אצבע בזה⁴¹, כדמפרש בפרקים דר' אליעזר⁴². מידת מלך בכל מעולה, זו תורה שמידתה גדולה מכל העולם. כי יש קץ לכל תכלה, ראיתי קץ רחבה מצוותיך מאד⁴³, מידת העולם כמלא פיסת [יד], כמ'

25. כנ"ל.

26. ר' להלן.

27. בכ"י ה. נר': לפי שהוא.

28. משלי יב ח.

29. בפיוט בדפ': כל אוצרות רוח ושלג פילס במשקלו, אבל בכ"י מחזור וורמס וכן בכ"י ירושלים Heb. 4° 1044, 8° 4012 כמו לפנינו.

30. איוב כח כה.

31. בכ"י מחזור וורמס: וכל הררי קדם מישקל אצבעו תקלו.

32. ישעי' מ יב.

33. בכ"י ה. תופש מאזנים.

34. ישעי' שם ור' בתי' וברשי' שם.

35. בכ"י ה. צידה, ור' תוס' עירובין כא ע"א תוד"ה אחד, יומא יט ע"ב רשי' ד"ה צרתה ותוי' ד"ה צרדא ותוס' מנחות לה ע"ב ד"ה וכמה.

36. יחזקאל כט ג, ושם: התנים.

37. שמות יד לא.

38. שם טו ו.

39. נא ט ושם: לבשי עז.

40. בכ"י ה. נר': לחולל תנין, כלומר לויתן כדכת' העושו יגש חרבו (איוב מ יט) על שם הפסוק חוללה ידו נחש בריח (שם כו יג) אמ' לחולל תנין.

41. בכ"י ה.: ומשום ר' קלונימוס מן רומי שמעתי דצ"ל, והפירוש של ר' קלונימוס מובא גם בפ' 'הדרת קדש' ויניציא תעא, ר' מבוא לערוה"ב ח"ד עמ' 23 הע' 24.

42. פמ"ח, הוצ' רד"ל קטז ע"א.

43. תהל' קיט צו מ'מידת מלך' ע"כ ח' בכ"י ה. והוא דלוג מן הדומין. וצריך לומר כאן: [לכל תכלה] ראיתי.

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

מאגודל ועד זרת דכת' ושמים בזרת תיכן.⁴⁴ וכקמיע ביד גיבור בזרוע חותמו, שכל העולם תלוי בזרועו של הק' ואין נדמה לו על זרועו אלא כחותם שהוא קל, שנ' ומתחת זרועות עולם⁴⁵ סובל עולם⁴⁶. ועל כל מידה⁴⁷ כסאו והדומו של מעלה יותר מכל מידות של עולם, כדגרסינן במסכ' חגיגה בפ' אין דורשין⁴⁸ בעריות רגלי כסא הכבוד כנגד כולם ולמעלה מהם הק' ב"ה שהוא רם ונישא שוכן עליהם. בת מלך⁴⁹, זו התורה שזו כל כבודה בת מלך פנימ', בכל מעולה מכל חשבון היא גדולה. באורך ברוחב של שמים⁵⁰ היא יודעת⁵¹ לפרש עומק האר' שבע ארצות על מה הן עומדין וכמה בין ארץ לארץ וכמה עובי' של כל ארץ וכמה גובהן של שבעה רקיעים וכמה עוביו של כל רקיע ורקיע וכמה בין כל רקיע לרקיע החלל כי יש קץ לכל תיכלה, מידה כמו וכל בשליש עפר הארץ ועוד⁵² [וימדו בעומר תרגומו]⁵³ וכלו בעומרא. ואמרה רחבה לעד לא כלה, שנ' לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותיך עד מאד⁵⁴, לא כלה שאינה פוסקת לעולם ולעולמי עולמים, שנ' יראת ה' טהורה עומדת לעד⁵⁵. אבל למידתה יש שיעור כמפור' מידת עולם כמלא פיסת יד שהתורה⁵⁶. ומידתה נתונה בימין זרוע יד⁵⁷, כלומ' מימין יד זרוע⁵⁸ שנתונה מיד הימנית⁵⁹, זרוע שנ' מימינו אש דת למו⁶⁰ וכת' נשבע ה' בימינו ובזרוע עזו⁶¹, ואין עזו אלא תורה, שנ' ה' עז לעמו יתן⁶². ולפיכך כתוב' בזרוע יד ימין ששיעורה גדול משיעור העולם שהיא פיסת יד ומידתה של תורה בקין מדה שאחר גדול

44. ישעי' מ יב.

45. דבר' לג כז ור' בראשית רבתי עמ' 48, '... כך הב"ה סובל כל אותם עולמים... תחת זרועו הגדולה ודומה כעין קמיע שהוא תלוי בזרוע גבור, שנ' ומתחת זרועות עולם', ור' סדר רבה דבראשית, בתי מדרשות ח"א עמ' ל ובפסיקתא זוטרותא לדברים עמ' 132.

46. בכ"ה. ומתחת בזרועו סובל עולם.

47. בדפוסים: מידת.

48. מ'כדגרסינן' ע"כ ל' בכ"ה. ושם במק"ז: כמו שיש בפ', ר' חגיגה יג ע"א ושם: 'רגלי כסא הכבוד כנגד כולן, כסא הכבוד כנגד כולן מלך אל חי וקיים רם ונישא שוכן עליהם' ור' דק"ס שם עמ' 40.

49. לשון הפיוט: מדת בת מלך בכל מעלה.

50. בכ"ה. עולם.

51. שם גו': בעומק בגובה מתעלה שיודע.

52. מ'וכל' ע"כ ל' בכ"ה.

53. השלמתי עפ"י כ"ה. שמות טז יח ות"א שם.

54. תהל' קיט צו.

55. שם יט י.

56. בכ"ה. שהוא זרת.

57. בדפ': ויד.

58. בכ"ה. מימין זרוע יד.

59. שם: המיומנת.

60. דבר' לג ב.

61. בכ"ה ק. קדשו אבל בכ"ה. עזו והכוונה לישעי' סב ה, ור' ברכות ו ע"א 'בימינו זו תורה שנא' מימינו אש דת למו ובזרוע עזו אלו תפילין שנ' ה' עז לעמו יתן'.

62. תהל' כט יא, ור' מכילתא דר"י שירה פ"ג עמ' 126 ובמקבילות שצויינו שם.

יותר⁶³ משיעור העולם, במיד' העולם (ומידתה של תורה)⁶⁴ כשליש אמה כזרת שנכנסין בו שלש⁶⁵ באמה כמו שאמרנו למעלה⁶⁶, ומידתה של תורה⁶⁷ אשר ציר ראה, זכריה בן עידוא ראה מגילה⁶⁸ עפה ארכה עשרים על עשר באמה⁶⁹ מכלל כשאתה פושטה יהיה באורך וברוחב כפלים שהן ארבעים על עשרים⁷⁰ וכשאתם עושים עשרים רצועות מרוחב עשרים אמה ואורך ארבעים באמה שתהא כל רצועה ורצועה רוחבה אמה ואורכה ארבעים באמה כשתחתכם לרצועות כמו שאמרנו⁷¹ כשתחבר' כולם לרצועה אחת באורך יהיה ח' מאות אמה באורך וברוחב⁷² ארבעים כמו שאמרנו וכל העולם כולו בשליש אמה שה' זרת אחת. נמצאת כמו מידותיה⁷³ דת רחבה ואורכה אלפים וארבע מאות [בעולם מאריכות, כלומ' אלפים וד' מאות זרתות כשיעור עולם שה' זרת אחת על זרת מאריכה שהרי ג' זרתות נכנסות באמה והתורה ח' מאות אמה, וג' פעמי' ח' מאות, הן אלפים וד' מאות]⁷⁴ זרתות של הקב"ה, ומידותיה נוסכת אלפים באמה⁷⁵, היאך הוא שאני מוציא אלפים של⁷⁶ הקב"ה בחשבון התור' כך הוא, שהרי שמונה מאות אמה באורך על רוחב⁷⁷ ג' זרתות⁷⁸, עכשיו פירנסת אלפים וד' מאות זרתות באורך ברוחב זרת אחת, עדיין יש שם שתי רצועות מרוחב שתי⁷⁹ זרתות כל רצועה באורך אלפים וד' מאות זרתות (ברוחב על ג' זרתות ברוחב זרת אחת)⁸⁰ חברים זו על זו ברצועה ראשונה

63. בכ"י ה. עולה בקץ (?) מדה (ראה לעיל עמ' 8 הע' 67) שמאד גדול משיעור וצ"ל: שיעור גדול משיעור, בכ"י ק. נכר שהסופר החל לתקן.
64. ל"י בכ"י ה. ובמק"ז: כמידת ואף הוא מיותר.
65. מ'כזרת' ע"כ ל"י בכ"י ה. ושם: כי שלש זרתות נכנסין.
66. ר' לעיל עמ' 6 הע' 43.
67. בכ"י ה. נו': עולה כמו שמפרש במראה המידה של תור' אשר ביד זכריה, ולשון הפיוט: כמראה המדה אשר ציר ראה, ור' זכריה ה ב.
68. שם נו': התורה עשרים על עשר אמה שנ' ויאמר ה' אלה מה אתה רואה ואומר אני רואה מגילה.
69. 'על עשר' ל"י בכ"י ה. וכאן נו': 'כי פשטת ליה כמה הוא עשרים בעשרים וכת' והיא כתובה פנים ואחור וכי שלשת להו כמה היא עשרים בעשרים עפה כפולה והוא עשרי' על עשר אמה, והוא לשון הגמרא עירובין כא ע"א ושם: 'וכי קלפת ליה... ור' דק"ס שם לו ע"א הע' ה מובאת הגי' וכי קלשת לה ור' בפי' ס' יצירה לר"י אלברצלוני עמ' 68.
70. בכ"י ה. נו': אמה.
71. שם ל"י מ'כשתחתכם' ע"כ.
72. שם נו': שאמ' ארבעים אמה רוחב והא ח מאות כשתחברם ברצועות.
73. 'במו מדותיה' ל"י בכ"י ה. ולשון הפיוט בדפ': נמצאת דת במדותיה רחבה וארכה... בעולם מאריכה, ור' בס' הרוקח ס' רצו.
74. נשמש ע"י הדומין בכ"י ק. והשלמתי עפ"י כ"י ה.
75. לשון הפיוט: ומדתה עולה ונוסבת כאלפים אמה.
76. בכ"י ה. הוא אומ' שאנו מוציאים אלפים אמה.
77. שם נו': אמה אחת הן אלפים וארבע מאות זרתות באורך.
78. שם נו': שאותו רוחב אמה.
79. שם נו': רצועות וברוחב שתי.
80. מלים אלו מיותרות.

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

שפירנסנו ועשם שלשתן לרצועה אחת נמצאת ארכה ז' אלפי' ומאתים זרתות על רוחב זרת אחת, כאילו ששת אלפים זרתות של אמה⁸¹ ברוחב ג' זרתות באמה, ואלף ומאתים זרתו' אשר נשארו הן י"ב מאות הן⁸² לד' מאות אמה ברוחב זרת⁸³ וזהו שאמ' נוסכת באלפי אמה, כלומ' תמצא בחשבון של תורה אפי' אלפים אמה של הק' לבד מהפרט של אלף שלישי שהן ד' מאות, ויש שאומ' נוסכת באלפי אמה כלומ' באלפי ולא אלפי ממש, ונוטה לפי' של מגילה עפה שבמס' עירובין⁸⁴ שכת' שם⁸⁵ נמצא כל העולם כולו אחד מג' אלפים זרתות ומאתים זרתות שיש בו⁸⁶ כשיעור התורה ושם אינו חושב אלא ב' זרתות⁸⁷ שהן ד' זרתות לאמה על אמה וד' פעמים שמונה⁸⁸ מאות כנגד ד' זרתות שבאמ' שהן זרת על זרת ופשוטה לרצועה אחת ברוחב זרת הן ל"ב מאות שהן שלשת אלפים זרתות ומאתים ברוחב זרת וחשוב אלפים זרתות לאלף אמה⁸⁹ משתיירין אלף זרתות ומאתים זרתות שאינן מגיעין לאלף אמה שיני, וזהו שאמ' באלפי כלומ' כשני אלפי אמה ולא שני אלפי אמה שלימין.

והוא מתנה⁹⁰ מרפא וארוכה שנ' רפאות היא לשרך⁹¹, ובימינה כותבת⁹² כל ימי ארוכ' של אדם, שמארכת חייו של אדם, שנ' אורך ימים בימינה⁹⁴, וכת' כי הוא חיין ואורך ימין⁹⁵, והיא הודיעה כל חביון סתורות, שכל דבר סתר גלוי בתורה⁹⁶. כל אוצרות של מידת יבש ושל לח כמו שפירשנו, והיא חקרה מפקד המון⁹⁷ תחתונים, שנותיהן של דורות כמה היו וכמה דורות מאדם ועד נח וכו'. כל⁹⁸ סדרי עולם מספר גדודי עליונים דכת' אלף אלפים ישמשוני⁹⁹, נקצב לגדוד

81. 'של אמה' ל' בכ"י ה. ובמק"ז: יש אלפים אמה ברוחב זאת, וכצ"ל.

82. שם: עדיין.

83. שם: ב' זרתות, והנכון בפנים.

84. כא ע"א ור' חוס' שם ד"ה אחד.

85. בכ"י ה. דאיתא התם.

86. שם: ומאתים יש בו ובגמ' רק: אחד מאלפים ומאתים בתורה.

87. בכ"י ה. נו': לאמה.

88. וד' פעמים שמונה' ל' בכ"י ה. ובמק"ז: ואמרנו ארבעים מעשרים.

89. מ'פשוטה' ע"כ ל' בכ"י ה'. ובמק"ז 'וחתוכין לרצועה אחת ברוחב זרת הן ל"ב זרתות לאלף אמה'.

90. בדפ': והיא נותנת.

91. משלי ג ח, מ'והוא' ע"כ ל' בכ"י ה.

92. בכ"י ה. ובדפ' ובימינה קיצבת.

93. בכ"י ה.: כל ימי אורכה, בדפ': כל ימי ארכה, וכ"ה בכ"י מחזור וורמס ובגיל' שם: לי נראה ארקה.

94. משלי ג טז.

95. דבר' ל כ.

96. מ'והיא' ע"כ ל' בכ"י ה.

97. בכ"י ה. ובדפ': המון מפקד.

98. מכאן בכ"י ה. נוסח מקוצר ובסדר שונה: 'יש כמדת הים הגדול, דכ' וגוייתם כתרשיש (דניאל י ו ושם: וגוייתו) והיינו ים הגדול שנ' כי אני תרשיש למלך (מ"א י כב). לשתי טיסות טסים העולם הוא גבריאל שנ' בו מועף ביעף יש לטיסה אחת עפים עולם

אחד במס' חגיגה¹⁰⁰. קומת אלפי שנאנים, רכב אלקים רבותים אלפי שנאן¹, כמו סנדלפון שגבוה מחבירו מהלך חמש מאות שנה במסכ' חגיגה². יש לשתי טיסות עפים עולם, כדגרסינ' במסכת ברכות³ מועף ביעף, ואמר' התם מיכאל באחת וגבריאל בשתים. וכל אחד מהם במחנו נעלה⁴, שלא להסתכל בשכינה ובמחיצתו עב⁵ וחש ונאלם, שכל אחד ואחד עומד במחיצתו ושותק ואינו [שר] שירה עד שיתן להם רשות הקב"ה מלך עולם והשיני⁶ עד ימליכוהו עם עולם, כלומ' שותקין עד שממליכים ישר' ומתפללים שהם עם עולם (והשרנו) להכי קרי להו עם עולם, שבזכותו קיים העולם. ומגלן דמלאכים שותקין כל זמן שישר' מתפללין שנ' ברן יחד כוכבי בוקר אילו ישר' והדר יריעו כל בני אלהי⁷ ות' בעמדם תרפינה כנפיהם⁸ ודרשו הכי בא עם [דם]⁹, כלו' שותקין ואינן רשאים לפתוח בשירה. ומשהן מתפאריין¹⁰ עוד לא שונים שהן בשנייה מיד עוברי, כי בנהר דינור שחים ונותנין, כלומ' מנהר דינור הם נבראים ורוחצים בו וניתנים שם. שחים, כמו וירחץ ומתרגמ' ואסחי¹¹. ע"א שחים לשון טרש¹² כמו כאשר יפרש השוחה לשחות¹³. ועוד מנו מתחדשים לבקרים, כלומ' שהן המלאכי' בכל בוקר ובוקר [נבראים]¹⁴ ואומרים שירה ואחר כן טובלין בנהר דינור ונעשים שם אש כמתחילה, שנ' חדשים לבקרים רבה אמונתך¹⁵. וכיפי כסף¹⁶ של רקיע שנעש' ככופת קשת עם כנף רננים, עם מלאכים שאומ' שירה בשתי כנפים שנ' ובשתים יעופף, וסמך ליה

כמו מיכאל וחשים עד שימליכוהו עם שאינן רשאים מלאכי השרת לומ' שירה עד שישר' או' שירה וכל סדר עולם מספר גדודי עליוני' דכ' אלף אלפין ישמשוניה נקצב לגדוד אחד כדמפר' במס' חגיגה. וכיפה קשת רקיע שעשוי ככיפה וכקשת עם כנף רננים עם מלאכי' שאומרי' שירה בשתי כנפים כדכ' בשתים יעופף וסמך ליה וקרא זה אל זה ואמר מפורש בפ' אין דורשין. ר' חגיגה יג ע"ב.

99. דניאל ז י.

100. יג ע"ב.

1. תהל' סח יח.

2. יג ע"ב, ור' לעיל עמ' 8 הע' 71.

3. ד ע"ב.

4. בדפ': במחנהו נעלם.

5. בדפ': צג וכצ"ל.

6. בדפ': וחשים וכצ"ל.

7. איוב לח יז ור' חולין צא ע"ב.

8. יחזקאל א כד.

9. ב"ר פס"ה כא, עמ' 739.

10. בדפ': ומשהם מפארים.

11. ברא' מג לא ות"א שם.

12. מעל לר נקודה לסימן מחיקה ונ' שצ"ל: שט.

13. ישעי' כה יא ובת"י: כמה דמפרס שיטא למישט.

14. ר' חגיגה יד ע"א. וב"ר פ"ח א עמ' 917.

15. איכה ג כג ור' איכ"ר ג עמ' 132, פס"ר צו ע"א ושם קנה ע"ב, וערוה"ב ח"ב עמ' 183.

16. צ"ל: קשת.

פירוש לסילוק הקלירי לפרשת שקלים 'אז ראית וספרת'

וקרא זה אל זה ואמר¹⁷. שש שש, כדכתי' שש כנפים שש כנפים לאחד בשמים יכסה פניו להסתכל בשכינה ובשמים יכסה רגליו, שלא להזכיר מעשה העגל, לפי שרגליהן דומין לרגליהם של עגל, שנ' ורגליהם רגל ישרה וכף רגליהם ככף רגל עגל¹⁸. והיינו דכת' ולא יהיה עוד לבית ישר' למבטח מזכיר עון¹⁹. ובשמים יעופף כלום' אומ' שירה. ושילוש קדושה לרם ונישא (ו)נותנים, ולמה שלוש קדושות כנגד שלשה שימושין שמשמשין בכנפיהם. ע"א קק"ק קדוש היה קודם שנברא העולם קדוש לאחר שנברא העולם קדוש יהיה לעולם ולעלמי עולמי²⁰, לפיכך אומרים שלש קדושות. ושמעתי מה שכת' וקר' זה אל זה ואמר שמרוב ענוותם נוטלין כל אחד רשות מחבירו ואומר אתה גדול ממנו אמור שירה קודם²¹. כורעים המשתחוים המוני חיילות חיילות של מלאכי השרת. לנערץ בסוד קדושים רבה. להקב"ה דכת' נערץ בסוד קדושים רבה²².

17. ישעי' ו ג.

18. יחזקאל א ו.

19. שם כט טז ור' ויקר' כז ג עמ' תרכה ובמקבילות שצויינו שם הע' 1.

20. ר' ת"י ישעי' ו ג ור' בס' רזיאל טו ע"ב.

21. דבר זה מצאתי רק בילקוט מכירי לישעי' ו ג עמ' 53: 'ומנין שיראין זה מזה ומכבדין זה את זה וענוותנין מבני אדם, שבשעה שפותחין פיהם האומרים שירה, זה אומר לחברו פתח אתה שאתה גדול ממני וזה אומר לחברו פתח אתה שאתה גדול ממני לא כדרך שבני אדם עושין שזה אומר לחברו אני גדול ממך וזה אומר אני גדול ממך. ויש אומ' כתות כתות הן כת אחת אומרת לחברתה פתחי את שאת גדולה ממני וזאת אומרת פתחי את שאת גדולה ממני שנ' וקרא זה אל זה ואמר'. כמקור צויין בהתחלת הפיסקא אבות דר' נתן, אבל ההמשך שהבאנו אינו באבודר"נ ג"ב פכ"ד עמ' 48 ומנוה"מ הוצ' ענעלאו ח"ד עמ' 552.

22. תהלי' פט ח.